

MODRA
PTICA
LETOIV.

MODRAPTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 stranih). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta št. 3.
Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 3. ŠTEVILKE

FEBRUAR

Filip Kalan: Pustolovci

Griša Koritnik: Lord Byron

Milena Mohoričeva: Sreča

Vladimir Bartol: Spinoza in Goethe

Poročila

Razno

PUSTOLOVCI

FILIP KALAN

(Konec)

7

Sebastijan in baronica kolovratita skozi samotne polnočne ulice; jesenska noč je, neka mlačna toplota veje mimo hiš in človek je omamljen, smeje se brezumno kakor pubertetnik, ki prihaja od svojega prvega dekleta in se je po tej prvi ljubezenski noči v zakotni beznici od veselja in žalosti napil. In tako kolovratiš po ulicah in stražniki na vogalih te začudeno in očetovsko ogledujejo. Pijanci so njihova vsakdanja zadeva in njihovi budni, očetovski in žalostno začudeni pogledi so njihova dolgotrajna navada in zato jim ni zameriti. Ho, hoj, polnoč je, zakaj bi človek ne bil vesel, šest ur je še do jutra; smehlaj se, ženska, in me primi pod roko, zakaj potlej pride jutranji mrak, soba, samota v sobi in svetlobne lise z ulice, dolgčas, maček in glavobol.

In Sebastijan in baronica hodita mimo nas, malo natrkana sta, smejeta se za prazen nič, zakaj smejno se, bodimo lepi, kmalu bo še te krasote konec in potlej pridejo beneški golobi, ki se starajo. Tako pa lahko človek kvasi nesmisle, zobje se v smehu blešče za ustnicami, lica žare, jesenska noč je in če se dvoje ljudi potepa po ulici, je omamna, pijana toplota vsepovsod: dvoje ljudi se med hojo dotika, pijan si in s kolki hinčaš sem in tje kakor veselo dekletce iz bara, šest ur je še do jutra in človeku odleže, če govori tja v en dan.

Sagen Sie mal, Sebastijan, žlobudra baronica, ali sem res pijana? Tako sem si želela vse to, ampak kaj za vraga sva požirala pri tem prokletem »Orlu«? Kako si že rekel? Moj bog, kako so naju ljudje gledali, sie haben geradezu gegafft, diese Lümmel... Ah, Sebastijan, warum wollen Sie denn fort?

Fort? Kdo je pa rekel, godrnja sladko gospod Sebastijan in se naslaja nad svojim glasom kakor igralec in ponavlja že pol ure zmerom iste besede. Habe ich was gesagt, Olga? Ich habe nichts gesagt, o tem ste lahko prepričani, Olga. Ampak veste, zdajle hodiva tod po ulicah in vrag si ga vedi, kaj bo jutri, ali imate še kakšno cigareto, Olgica?

In baronica brska po svoji torbici in doza s cigaretami pade na tla in oba se smejeta in pobirata. In potlej gresta naprej, jesenska noč je, cigareta hladi živce in plavi oblački dima se opletajo okrog glave, polnoč je mimo — zakaj bi ne bili veseli. In baronica se obeša gospodu Sebastijanu za roko in z drugo roko moli cigareto od sebe in stresa zamišljeno pepel z nje.

Sagen Sie mal, žlobudra, njene oči se smehlajo in njen glas je truden in sladak kakor zmerom. Sagen Sie mal, Sebastijan, ali me imate malo radi?

In Sebastijan se smehlja, truden je in svoje spremljevalke ne poslušaj, misli so mu bog vedi kje in vse skupaj se mu zdi nekoliko smešno. Rad? Sozusagen ein klein wenig lieb? Na ja, genau so wie im Film. Rad, rada, rado, mi se imamo radi, moj bog, kako je človek včasih raztresen v svoji pijanosti. Rad, rada, rado, zakaj se imamo radi, radi, radi — ne, o ljubezni ni bilo govora; kaj bi si domišljevali nemogoče reči?

In Sebastijan se smehlja in prepričuje baronico:

Sagen Sie mal, Olga, kako da ste včasih kakor mlado dekle, so wie ein kleines Mädchen, will ich sagen? Kako bi vas ne imel rad, Olgica? Sie Sind eine schöne Frau, Olga, das muß man Ihnen lassen...

In gospod Sebastijan stiska njeno roko in ji poljublja prste drugega za drugim, jesenska noč je, mlačna toplota leži v zraku: ljudje hodijo mimo, samotni ljudje, iz parka prihajajo, iz kavarn in oštarij, ti ljudje se drže za pod pazduho in hodijo mimo Sebastijana in baronice in ti ljudje se imajo radi. Ho, hoj, polnoč je, ljudje hodijo spat, mi pa se imamo radi; radi, radi, radi; radi celo noč. Moj bog, kako smo včasih raztreseni. Olga, Olgica, mi se imamo radi, kaj bi toliko premišljevali... In gospod Sebastijan ji poljublja roke, baronici, in za vogalom se naslonita ob zid in se poljubljata znova, na ustnice, kamorkoli. Ljudje pa hodijo mimo, polnoč je, v nasprotni hiši nekdo odklepa in zaklepa, vrata se zaloputnejo in potlej je vse tiho.

Ali bi morala že spat? Ne, spat ne moreva iti, se nenadoma ustraši baronica. Ne, spat ne moreta iti, čeprav ljudje zaklepajo hišna vrata in legajo v posteljo.

Baronica postaja sentimentalna; v tisti dobi je, ko se človek prime za sleherni bilko in se je krčevito oklepa. Ne, spat ne moreta iti. Človek ima včasih neprijeten občutek, da je vse zavoženo, da bi bilo treba marsikaj popraviti in znova začeti, da bi bilo treba napraviti črto pod preteklost in nekaj začeti, vrag vedi kaj; nekaj začeti, nekaj drugega, karkoli. Ne, spat ne moreta iti.

Ali greva še kam? Kamorkoli. Po mestu? Si vzameva taksi in se peljeva? Ali v bar? Da, pojdiva v bar, v bar pojdiva, tam sva se prvič videla, Sebastijan!

Hotela je biti razposajena, smehljala se je, cukala je gospoda za brke, njene oči so se svetlikale v temi, poljubljala je in sapa ji je pohajala, hotela je biti velika zapeljivka in vendar se je zdela sama sebi nenadoma nerodna kakor majhno dekle. Polnoč je, imejmo se radi, smehljajmo se in bodimo lepi, jutri bo drug dan, ali zdaj je komaj polnoč minila, smejava se in bodiva lepa, ljudje hodijo mimo naju, spat hodijo in kadar naju vidijo, se nasmehnejo in gredo naprej.

In Sebastijan se smeje, vajen je smeja — stari komedijanti se smejejo in mislijo obenem na vrag si ga vedi kakšno reč — Sebastijan zna zavijati oči in delati komične obraze, zna smešno izgovarjati to in ono besedo, in potlej zna nenadoma spet šepetati in kvasiti sladke, obrabljene in nežne nesmisle: čas mine, smehljajmo se, dokler je še čas. Tako norita in gospod z brki je zaljubljen kakor petošolec, baronico dvigne na roke ter jo nese po stopnicah gori proti baru, ji trobi sladke neumnosti v uho. In na podestu se ustavita, na podestu je ogledalo, nobenega človeka ni na stopnišču in dvoje ljudi se gleda v ogledalu in njuna razgreta obraza se smehljata. Potem se ogledujeta kakor dva otroka, ki sta se šele odkrila, primerjata se in potlej se znova poljubljata.

Gori v prvem nadstropju pa razgraja godba, neka ženska lajna sentimentalno pesem in najbrže pleše zraven. Vmes pa trobi pijan in neizrazit moški glas, ki se napenja, da bi ujel pravi ton in spremljal žensko pesem, tu pa tam se kdo histerično zasmeje, kakšna ženska zacvili.

In vendar je še zmerom šest ur do jutra.

Tedaj stopita Sebastijan in baronica v tesno vežo pred plesiščem, se prerivata pred garderobnim pultom, z garderoberko se pogovarjata in češeta se v njenem žepnem ogledalcu. Gospa se pudra; včasih se je treba pudrati, da človek ni videti razgret. Med tem Sebastijan odgrinja zastor pred plesiščem in se razgleduje. Znotraj pa je velik trušč: igravec pri klavirju je že pijan in neprestano tišči pedal, da se vsa melodija razleže v nerazumljivo testo; ona ženska še zmerom skaklja sem in tje z drobnimi koraki in čivka; na politi mizi v kotu pa sedi dolg in raven moški, noge ima na stolu pred seboj, monokelj tišči v oko in prepeva s široko odprtimi usti.

To je cesarsko kraljevi ritmojster, ki lovi pravi ton in vpije na ves glas. Popevka je sicer bedasta, ali ritmojstru ugaja, z užitkom razvlačuje mehke zloge do neskončnosti in pri tem sladko guba obraz.

Das Määääärchen vom Glüüüüück — wird eeeeeinmal im Jaaaaahr — für zweeei Verliiiiiehte waaaahr — das Määääärchen...

Da, ubogi ritmojster očitno še zmerom veruje v pravljico o sreči, čeprav je zunaj jesen in se golobi na Markovem trgu neizogibno starajo. Kaj bi to, vzemimo si kolikor mogoče veliko sreče, razvlačimo zloge, da bodo zveneli, brundajmo z vso strastjo, vzemimo si kolikor mogoče veliko sreče: ženska pred nami pa se smeje, njeni zobje se blešče, vse je lepo in prav in ženska se poželjivo ziblje v bokih. Škoda nas je, škoda nas je, ritmojstrov; ali kaj hočemo, malo otročji smo postali morebiti, kmalu nam bo že petdeset let in vendar smo marsikaj zamudili v življenju.

8

Vstopimo, vstopimo, gospoda, še šest ur je do jutra, zakaj bi se ne smehljali in zabavali; debeli kavarnar se nam klanja, podbradek mu sili izpod ovratnika, ali kaj bi to: dobrim gostom se je treba vdano smehljati, dobri gostje imajo veliko žejo in velik kredit, dobri gostje so nam vsem neizogibno potrebni! Vstopimo, gospoda, kaj bi se obotavljali! Zakaj bi se brodolomci ne zabavali: še šest ur je do jutra! Troje nas je: včasih smo bili ritmojstri, včasih smo s šestnajstimi leti in z belo deklisško obleko pred svetim Markom pitali golobe, in včasih smo se šli vplesalce, celo študirali smo in še zmerom se znamo smehljati; kaj bi nas bilo sram! Samo vstopimo, bodimo složni in ne prepirajmo se! Kaj bi se prepirali, vrana vrani oči ne izkljuje! Tako vsaj nismo sami, troje nas je: na cesti smo se poljubljali in sapa nam je pohajala — in potlej se je treba pudrati, da nisi preveč razgret in morda bi bilo najbolje, če bi človek opravil svojo ljubezen doma na divanu, smehljaje in s pametjo; tako bi bili ljubimci bolj krotki in vsa nebrzdanost bi se zdela nesmiselna. Ali kaj bi doma, doma diši soba po starosti, svetlobne lise z nočne ceste begajo po steni in človek razmišlja o beneških golobih. Tako pa nas je troje, človek lahko pije in koketira in vse to zahteva mnogo manj napora.

In tako vsi pijemo. Uradniki pijo in zapravljajo svoje mesečne plače in se čudijo gospodu z eksotičnimi brki, mlademu gospodu Sebastijanu. Sebastijan pa golta vino kakor prazen sod in noče biti pijan. In igralec pri klavirju tišči pedal in razbija po tipkah s pretiranim poudarkom in brez najmanjšega takta in ta igralec poskuša celo umetnije: s hrbotom leže na klavir in poskuša z navzdol obrnjeno glavo udarjati po instrumentu, ali to se mu ne posreči, čeprav ljudje ploskajo in ga prepričujejo, da je akrobat. Pijmo, zabavajmo se, vstopimo, gospoda, smejmo se, smejmo se, dokler gre. In če ne gre več, izginimo za četrto ure na neposvečen kraj, in ko se vrnemo, pijmo naprej, zakaj še šest ur je do jutra, doma pa je somrak, nočna tišina, dolgčas, svetlobna lisa in glavobol.

Veselo mora biti, zato pijmo vse poprek, konjak vermut in vino, vino, vermut in konjak, saj je vse eno. Naročajmo tudi šampanjec, čeprav ga ne moremo plačati!

In potlej ti odleže: Vse plava po prostoru v čudovitem, prijetnem neredu; nekje v megli šume glasovi; ženske vrešče; natakardremlje v kotu za klavirjem s široko odprtimi, trudnimi in srepimi očmi ter si skuša zapomniti, koliko je nocoj znosil po mizah; plesalka s pravljico o sreči poseda po mizah in moški jo krohotaje grabijo po bedrih; vse kar je prav: človeku nenadoma odleže. Ne, tako smešno je včasih vse skupaj: nenadoma recimo zagledaš barski klavir na glavi svoje žene, res čisto pravi klavir je na njeni glavi. Komična ženska! Moj Bog, kako smo včasih raztreseni.

Res včasih ima pijača blagodejen učinek, neki čudovit, razkošen mir se razliva čez vso stvarnost, ves obupni dolgčas tvojega jaza nenadoma zadremlje in sladostrastni občutki te obhajajo kakor na bolniški postelji, ko ti da zdravnik injekcijo in pravi: Tako, ljubček, zdaj bomo spali in jutri bomo sveži, čili in zdravi! In drugi dan se zbudiš in zdravja ni nikjer, ampak kaj bi to: tvoj dolgočasni, bolni in rezonirajoči jaz je bil zaspal za trenotek in takrat je bilo lepo. Jezik se ti razveže, čudovito spreten postajaš: zdi se ti, da te vsi poslušajo, čeprav vsi hkratu govore in vsak po svoje. Še ritmojster postaja zgovoren, toči vermut in konjak in s svojo ženo je nenavadno prijazen. Zakaj to je čudovito: prej si se čutil potlaččenega, sozusagen ein klein wenig deprimiert; sam si bil. In potlej nenadoma zagledaš svojo ženo in ta žena pije in kadi in se smeje, ta žena je nenadoma istih misli kot ti. In ta žena ti zdaj ne reče kar tako naravnost v obraz: Stojte, ritmojster, midva prav za prav nimava nobenih opravkov med seboj; kvartajte, če hočete, pojdite na Dunaj in zapeljujte ženske, mar meni! Jaz sem baronica, mja, tako mimogrede sem postala baronica, ampak vam to nič mar, mein lieber Rittmeister Koršak!...

Ali ne bi naročili kar celo steklenico konjaka, pravi ritmojster v tem nenadnem navdušenju. Sozusagen eine Flasche, was meinen Sie dazu? Kaj?

Kar celo steklenico, se čudi baronica in se brezumno smeje. Konjak je močna pijača, mein Gott, eine Flasche, sagt der Mensch. Oh, kakšni ste ritmojster, še zmerom ste kavalir... Uf, ali ste slišali, Sebastijan, eine Flasche, hat er gesagt...

Eh, kaj, kar celo, ritmojster, pritrjuje malomarno Sebastijan in išče vžigalic v žepu, da bi si prižgal petdeseto cigareto.

Kaj ne, se navdušuje ritmojster. Kar celo steklenico! Ali ne boste pili, Sebastijan? Tako, tako, vidite, še en kozarček, zlat dečko ste. Nein, Sie sind mir der Richtige! ... Ne, človek ne bi verjel, man könnte es nicht glauben, wie es sauft, das Menschenkind: Vi bi spravili vse cesarsko kraljeve huzarje pod mizo, moj dragi Sebastijan ...

In ritmojster toči konjak, nasmiha se svoji ženi in Sebastijanu prižiga cigareto. Nein, dieser Sebastijan, človek ne bi verjel, prav čeden fant je, ugiba ritmojster; die gnädige Frau hat einen guten Geschmack, to je stara stvar. Ta Sebastijan se na vse razume, pije, kadi, pleše in zna kimati in se smejati ob pravem času, če mu kaj trobiš. Ein goldenes Menschenkind, si pritrjuje pijani ritmojster.

Hören Sie mal, Sebastijan, pravi ritmojster in trka; poslušajte, ali ste bili kdaj na Dunaju? Na, Sie waren in Wien, man sieht est Ihnen an! Ne, kaj pravim, nepopisno, wie wir gesoffen haben, cele sode, vam pravim, dragi moj, cele sode! In potlej sem šel drugi večer na Kärntnerico, Sie verstehn, ein wenig bleich und melancholisch, Sie verstehn, vse babe so norele za menoj ... Ampak vi tega morebiti ne boste mogli tako razumeti, wissens, in Wiiiien, tjaja ...

In gospod Sebastijan opravlja smehljaje in rutinirano svoje delo: Sebastijan pije in kadi, kadi in razumno pritrjuje ritmojstru, pravi »mja« in »ne« na pravem mestu, zamišljeno in smehljaje vrti kozarec in ponavlja »Tjaja, in Wiiiien ...«, in medtem se nasmiha der gnädigen Frau, jo tu pa tam poboža z nervozno roko po kolenih in se pod mizo igra z njenim čevljem, da ni preveč žalostna.

In ritmojster nataka kar naprej, naroča kisló vodo, črno kavo, cigarete, nataka znova in naroča novo steklenico, pri klavirju pa sedi godec in pritiska pedal, vse kar je prav, das Määääärchen vom Glüüüüück wird eeeeeinmal im Jaaaaahr ... Vstopimo, gospoda, še je čas do jutra, bodimo lepi in mladi in smejmo se; smejmo se, da se nam zobje blešče za ustnicami, zakaj doma je somrak, svetlobna lisa na steni, dolgčas, nočna tišina in glavobol. In ritmojster je zgovoren, marsikaj je zamudil v življenju in nocoj bi rad vsem ljudem razložil, da je najbolje vendarle na Dunaju, tjaja, in Wiiiien.

Pijmo bratovščino, ljudje, jeclja ritmojster in zardi. Pijmo bratovščino, trink, trink, Brüderlein, trink, pijmo bratovščino, moleduje ritmojster.

In ritmojster nataka, pijmo konjak, ko ima lepo barvo in dober okus, še je čas do jutra in jutri bo vse pozabljeno. In troje ljudi pije konjak in se poljublja, troje ljudi, zakonska žena, zakonski mož in nezakoniti ljubimec, ali kaj bi to: es ist so schöööön, das Määääärchen vom Glüüüück wird einmal im Jaaaaaaahr ...

Schau, mein Junge, razlaga ritmojster, vidiš, to je neznanska škoda, da se človek tako hitro stara, škoda, vam pravim, ljudje, neznanska škoda. Also hör mal zu, vidiš, potlej moraš hoditi s takšno kozo, mit einer Gans wie die Irma eine ist. Saj jo poznaš? Ne, ampak saj si jo že videl! Ali vesta, kaj je naredila tale koza? Olga, stopf dir mal die Ohren zu, he, he! Ne, tega ne vesta, tega ne moreta vedeti! Poljubčke mi pošilja, na papirju seveda, tu prosim, lej križec, hehe, in nocoj sem hotel iti ponjo, pa je rekla, da je zaspana. Himmelsakrament, kako more človek biti zaspan? Samo zazehala je in še kombinežo s čipkami je imela na sebi und gegähnt hat das Rindvieh ...

• Kombinežo s čipkami, ponavlja Sebastijan in se trudi, da bi počil od smeha. Und sie hat gegääääähnt, Olga, ko, ko, ko, kombineža s čipkami, hahahaha...

• Da, s čipkami, se smeje ritmojster. Ves vesel je, da dela še na stara leta dovtype, čeprav je pijan, ubogi ritmojster.

• Mja, siehst du, mein Junge, razlaga ritmojster, to je čudna stvar, das ist so eine Sache mit dem sogenannten Alter. Ampak navsezadnje vendarle ne more biti tako huda reč. Kako mislite? Ali se ne bi moglo kaj zgoditi, in diesen Zeiten? Denk mal nach, Menschenkind, recimo, da bi se takole ponevedoma zatrapalo kakšno mlado punče vame, so ein sozusagen, sagen wir ein kleines Mädel? Ali to bi se človek razpočil! Vidiš, devet in štirideset sem šele in v višino merim sto tri in osemdeset, natanko sto tri in osemdeset, vojaška mera, Soldatenmaß sozusagen. Saj ti pravim, vse habe so včasih norele za menož...

• Na ja, die allerliebste kleine Olga, diese Gans, pravi baronica in se trudno, sladko in docela nesmiselno nasmiha svojemu navideznemu možu.

• Noreeele, ponavlja Sebastijan nekoliko zbegano in buli v konjak. Zakaj konjak je močna pijača, proti temu ni ugovora. Ali Sebastijan se še zmerom smeje.

• Haha, haha, hahoj...

• Da, kako misliš, Sebastijan, was meinst, mein Junge, ali se ne bi moglo še kaj zgoditi? Če bi takole, če bi se recimo našlo kaj pravega, kakšna nedolžna punčka, ki bi jo človek vzljubil? Kako misliš: Abraham je imel otroke, ko je bil že sto let star...

• Izak, Jakob, Abraham, ponavlja Sebastijan v mislih in pijano buli v konjak. Oja, pravi nato in se nedolžno smehlja. Oja, ampak Abraham ni videl Dunaja, er war nicht in Wien der Mensch, in Wiiiien, tjaja...

• Haha.

• Mja, premišljuje ritmojster in postaja spet malodušen. Mja, das ist so eine Sache, das ist sozusagen, bo že nekako tako, boš imel čisto prav, Sebastijano... Ne, kako je človek včasih neumen... Kaj misliš, je že odklenkalo, kaj? Abgetan? Abmontieren, Kellner? Tjaja, du wirst wohl recht haben, mein Junge...

• In potlej ritmojster obrača svoj kozarec in si znova natoči konjaka.

• Danes popoldan pa bodo gospe Ipsilon spet dremale v Centralu in otepale bridge in tu in tam bo katera pomežiknila mimo kart in vzdihnila: Nein, eine ganz unmögliche Sache, dieser Mensch und die sogenannte Baronin... Gospej Ipsilon je namreč zunanji blesk obešenjaškega humorja višek življenjske radosti, das ist so schöööön, beinahe so wie im Film, kaj pa hočemo!

• Ali zdaj je šele jutro, ljudje se vračajo, jutranja megla se vleče čez trg, tu pa tam maha zaspan pometaç s svojo dolgo metlo po pocestni nesnagi, izza vogala prihaja škropilni voz in samotni človek, ki je pravkar šel čez ulico, se ustavi ter si ogleduje hlače, če niso poškrapljene. Bar gori v prvem nadstropju je zaprt, stoli dremljejo na mizah, ti stoli mole svoje suhe noge v zrak in nekje za njimi leži na mizi pijana človeška

glava: lasje so razmršeni, tri prste naprej spi velik, gladek monokelj in vse kaže, da je pijana glava last cesarsko kraljevega ritmojstra Edgarja Koršaka. V tej glavi šumi, čeprav so možgani legli k počitku, konjak slavi v teh možganih svoje jutranje orgije, konjak je močna pijača, proti temu ni nobenega ugovora. Samo dve steklenici konjaka in že si vesel, vsa družba je zgovorna in dokazuje, da je bilo nekoč lepo, tam in tam, kaj bi zmerom ponavljali. In še dve steklenici konjaka in spet postaneš melanholičen; razne skrivne misli, ki si jih zmerom odganjal, te misli ti nenadoma ne dajo miru, okrog tebe brenče kakor sitne muhe, na nos ti sedajo, po ušesih te ščegetajo, v oči ti lezejo in nazadnje se razposedejo po možganih in ti povedo, da je tvoj čas že zdavnaj minil, da si zunaj in znotraj prazen nič in da se ta prazni nič že vlačí petdeset let po svetu in da to nima nobenega, prav nobenega smisla. To je vse. In potlej prične konjak svojo jutranjo orgijo: zdi se ti, da spiš, v resnici pa si legel čez mizo od same omotice; možgani so legli k počitku, se ti zdi, v resnici pa so se po njih razposedle sitne muhe in te muhe trmasto brenče ter ponavljajo svojo pesem: Hehe, dragi ritmojster, Sie sind mir der Richtige, ich hab's immer gesagt, Sie sind der Richtige! He, he, vaši cenjeni dovtipi, gospod ritmojster, tisti dovtip o vaših prelepah uniformah, ki jih bodo gulili operetni ritmojstri v gledališču, veličasten dovtip, einfach unerhört, lieber Rittmeister! Und das Tierchen im Stall, Himmelsakrament, prekrasna živalica, še danes mu bo sodnijski slugec pritisnil svoj pečat na zadnjico. Tjaja, in Wien, in Wiiiiien, wo der Wein und der Waaaaaalzer, tjaja, lieber Rittmeister...

In potlej ležiš s pijano glavo na mizi, stoli mole svoje suhe, dolge noge v zrak kakor ogromni, konjaka pijani hrošči, pod mizo je prah in na mizi leži razbita steklenica in če bi človek ne popil toliko konjaka, bi prišel natakaj z dolgim, strogim obrazom in se klanjal: Izvolite, prosim, samo dva koraka prosim, izvolite skozi vrata, dragi gospod, tukaj ni prenočišče, žalibog! Ali gostje, ki pijejo konjak, so dobri gostje, dobri gostje pa so nam vsem potrebni, dobrim gostom se je treba nasmehniti in reči: Oh, prosim, kar izvolite, kamorkoli na mizi ali pod mizo, kaj bi to, dragi ritmojster, lahko noooooč!

In po cesti se ljudje vračajo, jutro je, jesenska megla se vleče čez trg, tu pa tam pometa zaspan pometač prah in cestno nesnago ljudem pod noge, izza vogala prihaja škropilni voz in samoten človek, ki je pravkar šel čez ulico, se ustavi, obrne glavo in skrbno ogleduje svoje hlače, če niso poškrapljene. Tod mimo hodita gospod Sebastijan in baronica Olga. Jutro je že, ritmojstra ni bilo mogoče spraviti iz bara, der Rappel hat ihn gepackt, bog mu daj dobro spanje, zadaj za barom pa teče reka in čez reko je most in čez ta most prihajajo prvi ljudje, ljudje zehajo, hodijo v službe ali pa prihajajo na trg s košarami na glavi in ti ljudje nimajo časa, da bi pili konjak in morda jim je veliko lažje pri srcu, čeprav še zehajo in so zaspani. Vse to gledata Sebastijan in baronica in jesenska megla se vleče čez trg in udje so trudni, težki in željni počitka, v ustih je pust, ogaben okus po konjaku, kisli vodi in tobaku; jutro je, sonce še ni vzšlo, Sebastijana in baronico zebe.

Vračata se: baronica se gospodu težko obeša za roko in gospod je truden kakor komedijant po igri, oba molčita, predolgo sta bila skupaj in drug drugemu nimata kaj povedati, samo svojo telesno toploto čutita in ta toplota je tako majhna, da te zebe, in to je top, prazen občutek.

Samo hodiva, da ne bova precej doma, doma je dolgčas, samota in glavobol. Ali kaj bi to: Nenadoma postojš pred hišo in udje so trudni, težki in željni počitka.

Jutro je in oba obstojita pred njenimi vrati v stari vili, od podesta prihaja jutranji somrak, pol dneva je preteklo, odkar je lila večerna svetloba čez rdečo preprogo na stopnicah, tega pol dneva je minilo in vendar je bilo vse skupaj nesmiselno. Tako stojita pred vrati, baronica se smehlja, njene oči so še večje in še temnejše, ker so trudne; smehljajo se; baronica bi rada povedala nekaj lepega, vsaj zahvalila bi se ali karkoli. Ali njen fant stoji pred njo kakor v megli, lep je v tej megli, vse je zavito v prosojen pajčolan in človek si želi, da bi bil fant za pajčolanom takšen, kakršnega si si zasanjal. Tako stoji baronica Olga pred gospodom Sebastijanom in roke se ji kakor brez moči povesimo ob životu. Moj bog, kako je bila trudna! Najljubše bi ji bilo, da bi jo fant za pajčolanom dvignil na roke, se nasmehnil in jo odnesel, kamorkoli, vso, takšno, kakršna je bila: pet in trideset let, trudna, še zmerom nekoliko lepa in s trudnim, sladkim, izgubljenim smehljajem na licu. Ali fantu za pajčolanom vse to ne pride na misel, namesto fanta za pajčolanom stoji pred njo gospod Sebastijan Dihur, ki je pred dvanajstimi urami razlagal histerične reči iz dolgega časa in prav tako iz dolgega časa rekel, da gre jutri vstran. Ta gospod je prebil ž njo dvanajst ur in zdaj je njegovih dvanajst ur poteklo, znal je plesati, piti, kaditi in poljubljati, ali pomagati ti ni znal, če si ga imel rad in si bil truden in si želel, da bi te nekdo vzel na roke in odnesel, kamorkoli.

Trudni ste, Olga, pravi ta gospod. Trudni ste, Sie sind müde, Sie müssen ins Bett, Sie werden gut schlafen in popoldne boste vstali in vse bo v najlepšem redu.

Tako nekako pravi gospod Sebastijan Dihur. Gospod Dihur je spet raztresen, hladen in melanholičen, njegovih dvanajst ur je preteklo, vse je šlo v redu in po pravilih kakor v avtomatu: Daj dinar in jaz ti dam za dinar požirek kisle vode. Neumni fant, premišljuje baronica in stoji pred gospodom s svojim smehljajem in s povešenimi rokami kakor mlado dekle. Neumni fant! Seveda sem trudna, kdo pa ni truden? Ali tale gospod morebiti ni truden? Seveda, ravno se drži, tako ravno, da se človek boji, da bi mu glava ne padla čez ramo, tako ravno; ustnice pa se mu povešajo z brki vred kakor Kitajcu.

Da, trudna sem, Sebastijan, pravi baronica nato brez najmanjšega smehljaja. Ali greste jutri stran, gehn Sie wirklich weg?

In tedaj je gospod Sebastijan okleval in rekel:

Mja, vsekakor bom šel, ich werde gehn müssen...

Hotel jo je prijeti za roke, jo dvigniti k sebi, ji pogledati v obraz, biti prijazen ž njo in jo poljubiti. Ali ona se mu je umaknila in odvrnila brez smehljaja:

Ja, das müssen Sie, Sebastijan. Adieu.

Potlej je naglo odprla vrata, izginila in tresnila za seboj. Postala je v veži s trepetajočimi udi in poslušala, kaj bo z gospodom pred vrati.

Nič. Tiho je bilo. Še zmerom je stal pred vrati in čakal. Neumni fant, si je rekla baronica. Der grüne Junge. Za kljuko bi prijel in prišel za njo. Ampak on ne pride, ne ljubi se mu, er ist müde, ich bin müde, Sie sind müde, gehen Sie ins Bett, Olga, und schlafen Sie gut. Da, truden je, er ist müde, der grüne Junge...

Potlej je slišala prasket vžigalice in korake po stopnicah. Nič, nič, trikrat nič! Človek pride in gre. Človek se nasmehne, si prižge cigareto, človek prasne z vžigalico, puhne dim v zrak in gre.

Brez moči se je okrenila in v očeh jo je ščegetalo. Ne, človeku ne gre na jok, človek se ne zjoče tako zlepa, človek se ne cmeri, bodimo lepi in smehljajmo se.

Tako je hodila s kratkimi, majavimi koraki po preprogi in se na tihem bala, da bi ne klecnila v kolenih.

Ali je hotela kaj imeti od njega? Ne, nič ni hotela, prav nič, sie hat nur einen kleinen Fehler gemacht. Hotela je za trenotek pometati sončnik, baronico in psa med staro šaro ter pozabiti, da je vse zavoženo. Ne, nič ni hotela imeti od njega. Morda bi si bila oba skuhala čaja, pokadila bi cigareto, se nasmehnila drug drugemu in zaspala. In človek bi ne bil sam. Ne, nič ni hotela, hotela se je napraviti prav majhno in ponižno, hotela je biti skromna in si ne želeti drugega kakor svojega fanta prijeti za roko in zaspati. Neumni fant...

Potlej je s suhimi, žgočimi očmi obstala pred vrati svoje spalnice in se skoraj spotaknila. Hrt je ležal pred vrati in tenko zacvilil, ko mu je ponevedoma stopila na nogo. Njegova dlaka se je svetila v mraku in ščegetala skozi njene nogavice in baronico je popadel obupen, histeričen bes.

Pojdi stran, je rekla s trudnim, hripavim glasom.

Ali žival ni bila navajena brc. Dvignila je svojo ozko, dolgo glavo, zažmirila je z očmi in te oči so se topo lesketale v jutranjem somraku.

Stran, je rekla baronica še enkrat in odprla vrata, da bi vstopila. Hrt pa je ležal pri miru, trudne, tope, lesketajoče se živalske oči so bile docela nepremične. Samo kratko, pasje sopenje je prihajalo iz grla.

Cezar, je rekla, stran, maaaarš!

Potlej je kakor brezumno stekla po bič in začela svojega psa pretepati.

LORD BYRON

GRİŠA KORITNIK

Ozadje Byronovemu delu tvori ono obdobje zapadnoevropske zgodovine, ko je dosegla reakcija višek, na Francoskem pod Ludovikom XVI., na Angleškem pa pod Jurijem III. in njegovim nesposobnim ter razuzdanim sinom Jurijem IV. Pod vplivom idej angleških deistov, francoskih enciklopedistov in nemškega pozitivizma, pod blestečim odsvitom francoske revolucije ter diktatorskim pritiskom Napoleonove železne roke, ki je segla tudi preko Prekopa, se je zaostrila napetost razdvojenih angleških duhov do skrajnosti. Na eni strani je stala kralju in državni avtoriteti verna stranka toryjev s svojim konzervativnim patriotizmom, na drugi pa stranka liberalnih whigov: t. j. po številu majhna, toda po mladih idejah jaka in bojaželjna opozicija vseh svobodno mislečih mož, izkoriščenega delavstva, nasprotnikov trgovine s črnim človeškim blagom in žilavega katoliškega irskega naroda. Iz takega ozadja sta zrasli dve borbeni pesniški postavi: lirik Shelley in romantik-satirik lord Byron.

George Gordon Byron se je rodil dne 22. februarja l. 1788. v Londonu, iz drugega zakona gardnega kapetana, ki so mu zaradi njegovega viharnega življenja nadeli priimek »blazni Jack«. Ta je v kratkem pogнал premoženje svoje prve žene, s katero je imel hčerko Avgusto, pesnikovo usodno po poli sestri, in se je poročil po njeni smrti z bogato, histerično Škotinjo, Katarino Gordon. Ko je kmalu skrčil tudi njeno doto od 24.000 na 5000 funtov, je bila žena prisiljena, ločiti se od razsipneža, dasi ga je silno ljubila. Odselila se je s svojim edincem v Aberdeen na Škotsko, mož je pa izginil na Francosko. Poslej sta odgajali slabotnega, toda darovitega sina, mati sama, pa hišna učiteljica May Gray. Ker je bila mati histeričnega in neurejenega temperamenta, ni mogla dati sinu pravilne vzgoje: postal je trmast ter neposlušen, pričel se je odtujevati rodbinskemu krogu in bližnji okolici in je že zgodaj kazal znake »izkoreninjenosti«. Postajal je melanholičen, razburljiv in neveren. Splošna bolehavost mu je pa pospeševala še šepavost, pri rojstvu so mu namreč pohabili nogo, kar je vse življenje kazilo njegovo drugače vzorno lepoto. Zaradi telesne okrepitve ga je poslala mati v njegovem devetem letu v Škotske planine k bogatemu stricu, ki so ga zavoljo njegove brutalnosti imenovali »hardy Byron«. L. 1798. mu je pa stric umrl ter zapustil »hromemu mladcu, ki živi v Aberdeenu« lordski naslov ter svoja ogromna zadolžena posestva z graščino Newstead-Abbey. Mati pa je dala to graščino že drugo leto v zakup in se je preselila s sinom v London.

Posihmal je skrbel za vzgojo mladega lorda poleg matere njegov varuh, grof Carlisle. Po obiskovanju zasebne aristokratske šole je prejel Byron klasično izobrazbo v Harrowu (1801. do 1805.). Ravnatelj dr. Druy si je na vso moč prizadeval, da bi izuril mladega dominusa predvsem v retoriki, ki bi jo nekoč kot član gosposke zbornice potreboval. Byron je že tedaj občutil pesniški poklic in je prevajal razne grške in rimske klasiike ter Macphersonovega Ossiana. L. 1805. se je vpisal na univerzo sv. Trojice v Cambridgeu, kjer je ostal do l. 1807. Toda s šolskimi disciplinami se je prav malo ukvarjal, temveč se je zanimal predvsem za sport in literaturo. S tovariši na visoki šoli ga je vezalo iskreno prijateljstvo, ki se je utrjevalo često z razuzdanim veseljačenjem. Samopašni »dandy« je zaslovel po vsej okolici po svojih nenavadnih izgredih in pustolovščinah in samo zastran svojega visokega naslova je dosegel stopnjo bakalaureata.

Še kot mladoleten študent je izdal Byron l. 1807. svojo prvo pesniško zbirko *The Hours of Idleness* (Ure brezdelja), prvence brez večje umetniške vrednosti. Zbirka je vsebovala že omenjene prevode klasikov ter razne ljubavne in prigodne pesnitve. Značilen je bil vpliv pesnika A. Popea na njegovo pesem »Prirodna molitev«. Sploh se je šepavi Byron vse življenje ogreval za grbavega A. Popea. Lord Brougham je zelo ostro ocenil to zbirko in je v svoji recenziji v listu »Edinburgh Review« Byronu svetoval, naj se rajši posveti praktičnemu delu in študiju kakor pa poeziji. Na to vsekakor prestrogo oceno je odgovoril Byron s samozavestno in jedko satiro »Angleški pesniki in škotski ocenjevalci«, s katero je napadel celo vrsto tedanjih pesnikov, zbranih zlasti v tkzv. »Jezerski šoli«: romantike Southeya, Coleridgea, Wordswortha in druge, prizanesel ni niti Walterju Scottu niti pesniku T. Mooreju. Ta prenagljeni izliv užaljenega ponosa je pozneje odkritosrčno obžaloval in je živel s poslednjima dvema v iskrenem prijateljstvu vse do svoje smrti.

S to satiro si je nepremišljeno nakopal sovraštvo številnih vplivnih ljudi, pa si je nato iskal tolažbe v igri in vinu.

L. 1809. je postal Byron polnoleten in kot tak neomejen gospodar svojega premoženja ter član gosposke zbornice. Pesnik se pa ni mnogo brigal za politično življenje svoje domovine. Malomarno je zavzel mesto na levisi ter označil tako svoje opozicionalno stališče, sicer je pa ostal diletant v politiki. Iz njegovega političnega delovanja sta znana samo dva govora iz l. 1812., ko se je vrnil s potovanja po Grškem. S prvim se zavzema za preganjane tkalce v Nottinghamu, z drugim pa za emancipacijo irskih katolikov — pač čuden kontrast lordu in protestantu!

Namesto neznatnega smisla za praktično delo je pesnik že zgodaj čutil živo hrepenenje po potovanju. Željan doživetja in življenjske skušnjee se je meseca junija l. 1812. odločil, zapustiti Anglijo. Vkrcal se je s prijateljem Hobhousenom na ladjo ter odjadral proti Portugalski, kar opisuje v uvodu pesnitve »Childe Harold« (»Oj zbogom, zbogom, rodni breg... ponesi kamorkoli me, le v domovino mojo ne...«). V Kadiksu si je ogledal bikoborbo, ki jo je takisto krasno opisal v isti pesnitvi, nato sta pa odrinila v Sevillo, kjer je doživel neki zanimiv ljubezenski dogodek, opisan v veledelu »Don Juanu«. Ko se je s težkim srcem poslovil od španskih srednjeveških spominov in zagorelih sevilskih hčera, je odplul s prijateljem skozi Gibraltar proti Malti in od tod na bojni ladji na Grško. Spotoma si je ogledal Itako, rodno mesto nesrečnega Odiseja, ter Levkadijo, kjer se je baje vrgla v morje pesnica Sappho. V drugem spevu »Childe Harolda« opisuje svoj poset pri albanskem poglavarju Ali paši. Albanija, ta divja, nekultivirana dežela volkov in orlov, živečih po naravnem zakonu pesti in krvne osvete, je izredno ugajala romantičnemu nagonu pesnika. Lord, ki ni imel niti enega lepega stiha za veliko angleško domovino in zgodovino, je ovekovečil divje Albance s krasnimi stancami in oktava rimami. Skozi severno grško sta prispela o božiču istega leta v Atene. Tukaj je spesnil »Atensko deklico«. Po dvomesečnem odmoru v tem klasičnem mestu sta odrinila proti Smirni in Efezu. V Smirni je dovršil koncem marca drugi spev »Childe Harolda«. Tu najdemo resignirane besede: »Prostost, umetnost, slava proč — narava le je ko nekoč.« Z resignacijo v srcu se je nato odpravil pesnik v Carigrad, kjer se je mudil dva meseca. Tu je preplaval kakor nekoč Leander Dardanelsko morsko ožino med Sestom in Abidom, v eni uri in desetih minutah, kakor omenja v »Don Juanu«. Iz Carigrada se je vrnil nazaj v Atene, kjer je spesnil parafrazo Horacijeve pesnitve »Ars poetica«, satiro »Migljaji iz Horacija« ter pesnitev »Prokletstvo Minerve«, katere prekrasni začetek, opis solnčnega zahoda v Atenah, je prevzel v tretji spev poznejšega epa »Corsair«. Obe pesnitvi sta izšli šele po njegovi smrti, prva l. 1831, a druga l. 1828. Svojo drugo satiro, ki jo je spesnil v Atenah, v kateri brani iz Nemčije vtihotapljeni valček pred angleškimi moralisti, je izdal po svojem povratku na Angleško l. 1813.

To potovanje brez pravega namena ni zadovoljilo melanholičnega pesnika. Utrujen, prenasičen in zapleten v gmotne neprilike se je vrnil preko Malte domov. V Londonu ga je pa zadela težka novica: dan pred njegovim dohodom mu je umrla mati. Našel jo je na mrtvaškem odru. Med njegovim potovanjem so mu umrli tudi trije njegovi najboljši prijatelji, a njegova po poli sestra Avgusta se je poročila. Osamljen in obupan se je zdaj lotil pisanja, kar mu je začasno iztisnilo svetožalje iz

srca. V duhu se je mudil v krajih svojega nedavnega potovanja ter take deloma pozabil na svojo žalostno okolico. Še l. 1812. je izdal prva dva speva »Childe Harolda«, ki sta bila sprejeta z entuziastičnim navdušenjem: razprodana sta bila v treh dneh. »Neko jutro sem se prebudil,« pravi nekje pesnik, »in sem videl, da sem postal slaven.« Pesnitev je bila nekaj nenavadnega, zagonetnega za londonako družbo. Vse se je rado vedno gnetlo okoli proslulega pesnika, ki so vsi v njem gledali glavnega junaka pesnitve, Harolda. High-life družba angleške prestolnice je dvignila Byrona v ospredje. Vse je tekmovalo za njegovo naklonjenost, odlične dame so trkale na njegova vrata. Ekscentrična lady Karolina Lamb si je iz ljubosumnosti prerezala vrat. Iz maščevalnosti je pozneje napisala roman »Glenarvon«, v katerem je naslikala Byrona v najtemnejših barvah. To lahko in prijetno ozračje je zelo blagodejno vplivalo na Byronovo muzo. Že drugo leto je izdal »Giaoura« in »Nevesto iz Abida«, a tik ob početku l. 1814. mnogo popolnejšo epsko pesnitev »Corsair«. Za njo je izšla skrivnostna zgodba »Lara«, a l. 1816. »Obleganje Korinta«. Od manjših pesnitev naj omenimo še »Hebrejske melodije«, objavljene l. 1815., ciklus prevodov ali imitacij svetopisemskih psalmov, in kratko delo »Parizina« (1816.).

Vsa doslej omenjena dela so zrcalo njegovega potovanja po Grškem, Španskem in Turškem. Pozna se jim mladostna nedoslednost, dejanja so nanizana brez pravega reda, značaji junakov so le površno naslikani. Melanholiija in svetožalje sta glavno obeležje junakov, ki so slepa igrača nekakšne nevidne sovražne sile, žrtev ljubezni, strasti in zločina. Po drugi strani nas pa očaravajo veličastni opisi narave, bujnosti življenja na vzhodu, zdrav naravni smisel za pravico preganjanih in teptanih, gibčnost in zvočnost stihov, prekrasne lirске refleksije, skratka, Byron se razodeva v njih z vso svojo elementarnostjo čuvstev in fantazije.

To najsrečnejšo dobo pesnikovega življenja je zaključila njegova nepremišljena ženitev. Po večletnem uživanju in dandyštvu se je poročil dne 2. januarja l. 1815. z Ano Izabelo Milbanks, žensko nenavadno odločnega in praktičnega značaja in tudi prijetne zunanosti. Ta zakonska zveza je bila pa zelo kratka. Pesnikov koleričnomelanholični temperament, razvajenost in razsipnost, zlasti pa njegov aprioristični nesmisel za mirno zakonsko življenje je odbijalo njegovo praktično družico. Ta neskladnost njunega značaja je dala povod čestim prepirom in intrigam, čemur se je pridružilo še zahrbtno spletkarjenje lady Byronove proti »blaznemu« pesniku. Dne 10. decembra se jima je rodila hčerka Ada Avgusta. Mesec dni pozneje je lady Byron zapustila svojega moža ter se odselila s hčerko k svojim staršem, na kar je kmalu prišla na vrsto formalna razporoška. Ta dogodek je zbudil v moralno rahločutni angleški javnosti morje hrupa. Javno mnenje je bilo na strani njegove žene in je obsojalo pesnika s ploho namigavanj in obrekovanj. Višek le-teh je bila govorica o njegovem incestu z rodno po poli sestro Avgusto, ki jo je pesnik nadvse nežno ljubil. Javno ogorčenje, ki ga je zlasti podpihoval roman »Glenarvon« in gostobesedno časopisje, je tako naraščalo, da se Byron ni več čutil varnega na Angleškem. Dne 15. aprila 1816. se je vkreal za odhod iz domovine z besedami: »Če so podtikanja, ki si jih šušljajo na ušesa, in jih javno govoričijo o meni, osnovana, tedaj nisem več za Angleško, če pa niso osnovana, tedaj Angleška ni več zame.« Ta njegov dvomni odgovor in njegovo poznejše stališče »absolutnosti« v »Kajnu«, kjer pri-

kazuje incest prvih ljudi na zemlji, je to zazgonetko še bolj potemnil. Bodi kakorkoli že: Byron se pred angleško javnostjo ni opral, temveč ji je vrgel rokavico s prometejskim izzivom boja »posameznika proti kompaktni večini.« Kako se mu je pristudila ta gonja rojakov, je razvidno iz naredbe, ki jo je dal malo pred svojo smrtjo v Missolongih: »Upam, da ne bo prišlo nikomur na misel, da me konzervira in balzamira ter prepelje moje truplo v mojo domovino. Moje kosti ne bi imele miru v grobu v Angleškem in moj prah se ne bi mogel pomešati s prahom te dežele. Misel, da bi mogel biti ta ali oni mojih prijateljev tako hudoben, da bi dal prepeljati moje truplo v vašo deželo, bi me napravila besnega še na smrtni postelji. Nočem biti hrana vašim črvom.«

Moralno izobčen iz svoje domovine se je odpravil Byron preko Nizozemske in Belgije vzdolž Rena v Švico, kjer se je nastanil ob Ženevskem jezeru pri pesniku Shelleyu. S tem velikim lirikom je ostal v prijateljski zvezi vse do njegove nesrečne smrti v valovih reke l. 1822. Z njegovo svakinjo Clairmontovo je imel ljubavno razmerje ter nezakonsko hčerko Alegro. Pregar iz bučnih vrtincev londonskega življenja v samoto ob Ženevskem jezeru se je z vsem žarom ponosne užaljene duše posvetil poeziji. Ob vznožju nebotičnih snežnih vršacev se mu je sprostila duša v ljubezni in občudovanju narave. Nedavni dogodki: umazano obrekovanje in zakrinkano svetohlinstvo sta mu zbudila in razboleli duši sliko iščočega Kajna in kljubujočega Manfreda. Shelley, ki je imel že jasno načrtano linijo svetovnega nazora, je imel na njegovo diletantsko, romantično nastrojeno dušo neodoljiv vpliv. Skupaj sta stanovala, delala izlete, trpela in snovala. Nekdanji Byronov patos se je zdaj umaknil miselnosti. Trpeči, mučeniški značaji so se vsiljevali njegovemu peresu: tretji spev »Childe Harolda«, »Chillonski ujetnik«, spomini na mladostno ljubezen do Mary Charwortove, »Sen«, »Tassovo jadikovanje«, itd.

Ko so pod jesen preplavile Švico trume angleških hribolazcev, ki so ga vznemirjali ter mu obnavljali ure bridkosti in ogorčenja, se je umaknil pred njimi v severno Italijo. Nastanil se je v Benetkah, kjer se je vdal uživanju, zabavi in sportu. Padel je v pravo pravcato mnogoženstvo. Številne lahkoživke so mu uničevale zdravje in premoženje, tako da je nastala nevarnost, da bo njegova blesteča ženialnost utonila v šumnih vrtincih ljubavnih večerov in potratnih karnevalov. Sam Shelley je že obupaval nad njim.

L. 1819. je pa prišlo v njegovem življenju do nenadnega preobrata. Tedaj se je namreč zaljubil v ljudomilo osemnajstletno grofico Terezijo Guicciolijevo, roj. grofico Gamba, omoženo s šestdesetletnim grofom. Ta plemenita gospa majhne, pravilne rasti, modrih oči in kodrastih las je uresničila pesnikov davni sen o idealni ženski. Druge ženske so bile ženske le po telesu, toda ta je imela tudi žensko srce, polno ljubezni, dostojnosti in smisla za lepoto. Ta doba njegove spreobrnitve je bila najplodnejša za njegovo pesniško ustvarjanje.

Mlada grofica pa ni znala vplivati samo na razvoj in oblikovanje njegovega duha, temveč je uredila tudi njegove gmotne razmere. Prodala je svoja posestva na Angleškem za ogromno vsoto 94.000 funtov, a poleg tega mu je pošiljal njegov založnik Murray bogate nagrade za njegova dela. Poravnal je vse dolgove, obračunal z ločeno ženo in žrtvoval velike zneske za javno dobrodelnost in politične preganjance.

V Benetkah je dovršil Byron četrti spev »Childe Harolda«, ki kaže velik napredek v razmahu njegovih stvarilnih sil. Kitice, s katerimi opeva zgodovinsko mesto dožev in slavno beneško preteklost, so čudovito lepe, zlasti pa zaključno povečevanje morja in njega lepote. Tu je dokončal tudi svojo prometejsko dramo »Manfred«, ki jo je bil započel že v Švici ter diha švicarski »spiritus loci«. Delu se poznajo vplivi Goethejevega Fausta in Shelleyevega panteizma, vendarle zaostaja za tema deloma. Svoje lahkoživo življenje v Benetkah nam prikazuje v komični beneški drami »Beppo«, ki prehaja mestoma že v obscenost. Beneško preteklost povečuje »Oda Benetkam«, a lepo zaokrožena pripovedna pesnitev »Mazepa« nas ponese v romantične ukrajinske stepe za časa švedskega kralja Karla XII.

V Benetkah se je Byron pridružil mladi protiavstrijski stranki karbonarjev, ki ji je pripadal tudi grof Gamba, oče grofice Guicciolijeve, in vsa njegova rodbina. Byronova palača v Benetkah je postala pravi uporniški arzenal, ki se ga radi visoke zaščite angleškega peera avstrijske oblasti niso upale uničiti. Pač pa je tajna policija pazno zasledovala slednji njegov korak ter vohunila po njegovih pisemskih zvezah. Byronov odločni nastop za revolucionarce je bil najbrže tudi vzrok, da grof Gamba ni stopal na prste njegovim pretenzijam do svoje omožene hčere, temveč mu je na stežaj odprl duri in zaupanje, ko se je Terezija ločila od svojega starega moža. Byron je vračal Gambu milo za drago, pa je vzel preganjano rodbino v svoje varstvo. L. 1819. se je preselil z njo vred v Raveno, kjer je stanoval s Terezijo pod isto streho, dasi ni bil poročen z njo.

Na pobudo svoje prijateljice je proslavil Byron italijansko preteklost s pesmijo »Dantejevo preročanstvo«, zloženo v pravilnih tercinah. Prevajal je tudi Dantejevo delo »Francesca de Rimini«. Beneški lokalni patriotizem je poskušal povečati s tragedijama »Marino Faliero« in »The two Foscari«. Tukaj je ustvaril tudi svoji tragediji »Sardanapolus« in »Werner«, misterija »Kajn« ter »Nebo in zemlja«, žgočo satiro »The Vision of the Judgement« (Videnje poslednje sodbe) in pripovedno pesnitev, slonečo na resničnem dogodku, »Otok ali Kristijan in njegovi tovariši«. Poleg tega je pa neumorno nadaljeval svoje veledelo »Don Juan«, katerega prva dva speva je bil izdal že l. 1818. in ga je pisal vse do svoje smrti.

Ko je bil grof Peter Gamba, brat njegove izvoljenke, zaradi političnega rovarjenja izgnan iz Ravene, je odpotoval Byron l. 1821. z njim v Piso. Tu je prejel žalostno novico, da mu je umrla v samostanu Bagnu Cavallu njegova nezakonska hčerka Alegria. Nastopno leto se je odselil v Genovo.

Ker je imel pri izdajanju svojih satiričnih in politično tendenčnih spisov neprestane neprilike, je sklenil izdajati svoj list, kjer bi lahko po mili volji objavljajal svoja dela. Na Shelleyevo prigovarjanje je poklical v Italijo malo značajnega pesnika Leigh Hunta. To trojno uredništvo je potem izdajalo list »The Liberal«. V njem je Byron objavil svoj zloglasni misterij »Nebo in zemlja« ter aktualno satiro »Videnje poslednje sodbe«, ki v nji parafrazira Southeyovo delo istega naslova. Ta list je izšel samo v štirih številkah, na kar je podjetje v veliko Byronovo gmotno škodo propadlo.

Byronove beneške drame so zgrajene po načinu klasične tehnike italijanskega tragika Alfierija. Zaradi svoje domoljubne tendence in lokal-

nega patriotizma so bile svoj čas sicer aktualne, toda prave umetnine niso, pa so zgodaj izginile s pozornice. Vsem Byronovim dramam nedostaja motiviranih dejanj ter samostojnega delovanja glavnih oseb. Le-té nam predstavlja Byron preveč z opisovanjem ter nosijo izraz njegovega mišljenja in verovanja. Razen tega ne zadovoljuje danes njegova stroga primenitev klasične trojne enotnosti. Subjektivnost, to glavno obeležje vsakega lirskega pesnika, prevladuje tako v njegovih romantičnih epih kakor v teh dramah. Njegove ženske osebe so na splošno še slabše od moških: popolnoma brez lastne volje, vdane strásti in vnanjim vplivom.

Omenili smo že, da je imel Shelley s svojimi jasnimi principielnimi nazori velik vpliv na kaotičnega, kompromisnega Byrona. Vkljub temu so pa nastali njegovi faustovski junaki bolj ali manj iz njegovega lastnega notranjega vrenja in iskanja, iz nesoglasja njegove moralne in umske strani. Sam Shelley mu je očital, da tiči v njem nekakšno slepo krščanstvo, ki ga je bil sam že zdavnaj nadomestil s panteističnim naturalizmom. Svojo miselno in religiozno izpoved je izdal Byron najboljše z misterijem »Kajn« (1822). Tu ga vidimo kot obupnega skeptika brez jasnega stališča v metafizičnih vprašanjih, kot bistroumnega racionalista, poleg tega pa kot plahega vernika, ki se ga še tesno drži duh anglikanske ortodoksosti. Ostra in bistra Kajnova kritika se ne upa preko razodetja, ampak se zvesto drži Mojzesa in legendarnega svetopisemskega okvira. Byronovi sodobniki so s svojega dogmatskega stališča ostro obsojali pesnika ter ga dolžili brezverstva in bogokletstva. Psihološko pa Kajn in Lucifer ne moreta biti drugačna, kakor ju je bil prikazal — saj je Lucifer zgolj zanikanje božanstva, a Kajn v temi tavajoč pagan. Najčistejši izraz Byronovega podzavestnega krščanstva je Kajnova žena ter sestra Ada, pomirjevalna oseba, polna ljubezni, požrtvovalnosti in upanja v božje usmiljenje.

Pod konec svojega življenja je postajal nezadovoljni lord bolj in bolj mrk in ciničen, kakor ga vidimo v satirah »The Blues«, »The Deformed Transformed« in »The Bronze Age«. Za zgled so mu bili italijanski ciniki: Pulci, Berni in Casti. Vso svojo cinično, politično tendenčno miselnost je pa izlil v svojo življenjsko epopejo »Don Juan«. Glavni junak tega veledela je šestnajstletni Don Juan, ki mora zaradi svojih mladostnih zablod zapustiti svoj dom, Sevillo na Španskem. Po svojem razdrtem razmerju z omoženo dvajsetletno Julijo se klati po svetu. Ladja, ki se z njo vozi, se potopi, a Don Juan se reši na skalnati otok, kjer ga neguje lepa Haidee, hčerka morskega razbojnika Lambra. Le-ta ju ob neki priliki zaloti in proda Don Juana kot sužnja v carigrabski harem, a Haidee umrje od žalosti. Po mnogih pikantnih doživljajih v haremu se Don Juanu posreči, pobegniti z nekaterimi Angleži iz Carigrada. Pridruži se ruskemu generalu Suvarowu, oblegajočemu turško trdnjavo Izmail. Po njegovem junaškem boju pri zavzetju trdnjave ga pošlje general na ruski dvor, da bi poročal carici Katarini rusko zmago. Na carskem dvoru postane Don Juan ljubljenec dvorskih dam. Sama carica se zaljubi vanj. Ker mu pa ostro severno ozračje ne prija, ga pošlje carica kot odposlanca na Angleško. Zdaj nam v satiričnem tonu riše Don Juanove dogodivščine na Angleškem, smeši angleško šolo, družbo, javno moralo, dolgočasno angleško zimo, ki traja od avgusta do julija, itd. Bolj pa ko te pustolovščine kastilijanskega junaka, ki se vlečejo kot rdeča nit skozi vseh šestnajst poglavij te velekomedije, osvajajo bravca

njegove duhovite puščice na vse mogoče: na Napoleona, konjak, smrt, Cuviera, šakale, gravitacijski zakon, Danteja, demokracijo, 280 funtov težkega Jurija IV., na jezersko šolo, jude, skopuhe, Wilberforcea, Walterja Scotta, itd. itd. V tem delu je zbral vse svoje bogate življenjske skušnje, prikazal plimo in oseko razburkanega evropskega življenja, najbolj platonsko ljubezen poleg najbolj ciničnih izbruhov egoizma. Pesnikov bič pada predvsem na tkzv. »sveto alianso«, ki je po Napoleonovem padcu obnovila reakcijo v Evropi.

Byronova beseda obsodbe in upornosti je odjeknila po vsej Evropi, hrabrila je slabotne in zatirane narode in utesnjeno duševnost evropskega človeka, zlasti se je pa ugodno prilegala tlačnim slovanskim narodom. Izčiščeni genij se je bolj in bolj zavedal svojega poslanstva. Nasled se je otresel nekdanjega abstraktnega idealiziranja in mladostnega svetožalja, pa je sklenil posvetiti svoje srce in roke velikemu življenjskemu delu — osvoboditvi Grkov izpod turškega jarma. Junaško nalik starogrškemu Hektorju se je poslovil od svoje ljubice in preteklosti in se koncem maja l. 1823. pridružil angleškemu filheleničnemu odboru ter odjadral proti jugu. S peščico najzvestejših prijateljev je ostal pet mesecev na Kefaloniji, kjer je proučeval grške politične razmere in vojno tehniko. Razni grški generali so ga vabili v svoje vrste. Byron se je odločil za Maurokordata ter odplul v Misolongion. Tu je bil sprejet s kraljevskimi častmi. Zbral je 500 Suliotov pod svoj prapor. Vse je na svoje stroške opremil s pozlačenimi čeladami ter izborno bojno opremo. Vojaki so mu bili vdani na življenje in smrt, a Byron je pokazal sijajne sposobnosti ne le kot jahač in strelec, ampak tudi kot diplomat. Bil je tako priljubljen, da bi ga, kakor trdijo tedanji izvedenci, po srečnem izidu vojne čakala sama grška kraljevska krona.

Toda usoda je hotela drugače. Izčrpanega in oslabelega pesnika, ki je bil že dlje podvržen božjastnim napadom, je na nekem sprehodu prehitela nevihta. Do kože premočen je ostal v neurju pod milim nebom, pa si je nakopal mrzlico, ki ga je položila na bolniško posteljo. Po kratkem bolehanju je med silnimi mukami na velikonočne praznike dne 19. aprila 1824. izdihnil svojo viharno, izbičano dušo. Začasna grška vlada je odredila za njim eno in dvajsetdnevno žalovanje. V Misolongionu so mu postavili mavzolej, kjer so shranili njegovo srce, a truplo je dal prepeljati grof Peter Gamba na Angleško, kjer so ga pokopali na vaškem pokopališču v Hucknallu pri Newstead Abbeyu. L. 1879. so mu postavili ob vzhodnem vhodu v londonski HydePark bronasto soho.

»Byron je umrl,« je odmevalo žalostno po misolongionskih ulicah, toda njegov duh »byronizem« si je utrl zmagoslavno pot po vsej tedanji Evropi. Pristaši romantične šole so se trumoma zgrinjali pod njegovo zastavo, zlasti navdušeno so pa sprejeli njegovo oporoko sentimentalni, podjarmljeni slovanski narodi. Pri Poljakih je vzniknil Mickiewiczev »Konrad Wallenrod« ter Slowackijev »Lambro in Beniowski«. V Rusih je našel velikega Puškina (»Evgenij Onjegin«) in svojega dvojnika Lermontova (»Junak našega časa«). Genialni češki pesnik K. H. Mácha je spesnil v njegovem duhu krasni pesnitvi »Menih« in »Maj«. Med južnimi Slovani se mu je najbolj približal čuvstveni Branko Radičević (»Djački rastanak«), a prevajali so ga najboljši srbskohrvatski pesniki kakor Petar Preradović, Stanko Vraz, Ivan Trnski, Stj. Miletić i. dr. V novejšem času se je bavil z njim Vladoje Dukati in I. M. Petrović.

Med Slovenci ni našel Byron mnogo odneva. Dalekovidni Matija Čop je uvedel Prešerna v Byrona in Moorea, toda ta nam je dal v prevodu samo del »Parizine«. V jan. šte. l. 1868. »Novic« je objavil Jovan Koseski Byronovega »Mazepo«, čigar prvih osem odstavkov je po hudem kritičnem boju z novičarji Josip Stritar klasično poslovenil v »Glasniku« istega leta. Daroviti rano umrli pesnik Fr. Jeriša-Detomil je l. 1852. objavljaj v »Novicah« prevod Byronovih »Hebrejskih melodij« po Hilscherjevem nemškem prevodu. V mariborski »Zori« l. 1874. je priobčil Božidar Flegerič iz prvega speva »Childe Harolda« globoko občuteno poslovilno pesem: »Domači breg, oj zbogom mi«, ter l. 1877. lirski vmetek med 84. in 85. odstavkom iste pesnitve, z naslovom »Inezi«. To pesmico je prinesel v prevodu I. Berganta v božični prilogi l. 1923. tudi dnevnik »Jutranje Novosti« (»Ivanki«). Ljubljanski Nемеc Emanuel Hilscher (1804—1837) je med svojo vojaško službo v Lombardiji prevedel večje število Byronovih del v klasično nemščino.

O Byronu imamo celo literaturo. Njegova svojevrstna postava se dviga kot spomenik nedoglednih perspektiv na razpotju romantike in naturalizma, kot dinamičen mikrokozmos tedanje politično in duševno razrvane Evrope, »ko so stari bogovi umrli, a se novi še niso rodili,« kakor je zapisal o Byronu veliki Rus Dostojevski.

SREČA

MILENA MOHORIČEVA

I

Prva leta po vojni.

Tam pod gorami v tišino naletava sneg.

Mlada učiteljica vstaja iz postelje in drgeta od mraza. Hitro se za silo obleče, poišče nekaj polen in zaneti ogenj v mali, železni peči. Pristavi si svoj zajutrek, malo kozico mleka in si ogreva in diha v premrle prste.

Zunaj mehko naletava sneg.

Veje dreves so upognjene pod snegom, kakor zavarovane so pod njim in zdi se, da nekaj snujejo v svojem sanjavem brezdelju, nekaj, kar ni očito, kar je zelo daleč, kar morda pride nekoč. Učiteljica Lenka gleda skozi okno in ve, da je v njih slutnja sproščenja pomladi. Ta soba ji je naenkrat pretesna. Strop je prenizek, duši jo, ne da ji dihati.

Zunaj mehko naletava sneg.

Da se naužije zraka, mora v to sneženo zimo.

V mehak bel mah se vdirajo njene noge, z naslodo brede to še neizhojeno pot. Snežinke ji božajo lica, hladne so, hladijo. Kar naprej hodi, bel prah se narahlo dviga pod njenimi stopinjami, za njo je sled, dokler je znova ne zamede sneg.

Hiš ni več videti, ni žive duše vsenaokrog. Tam v ozadju, za tem prosojnim snežnim tkivom so slutnje gora. Okrog nje mehak, bel mah in mir zimskega jutra.

Zdaj je sama s seboj, učiteljica Lenka, brez strašnih sten. Sama je tu, zdaj lahko misli nanj, ki se ni povrnil. Iz vojne. Snežinke naletavajo, bude že stokrat pokopano mladost. Vsaka snežinka je spomin nanj, vse

kar je, diha o njem, snežena koprena zakriva njegovo obličje, v obrisih planin je zastala njegova beseda. Klicala, kričala bi v ta hladni sneg njegovo ime, da bi priklicala davno pričakovanega. Vrgla bi se v sneg, da bi vanj izkričala svojo samoto.

Okoli in okoli naletava v tišino sneg.

Snežinke prijateljsko pijejo njeno boleš. Sprejemajo jo, globoko v zemljo jo zagrebajo. Vedno znova padajo na roke, na čelo, na lice. Hladijo, prinašajo hlad.

Učiteljica Lenka se vrača domov, v sobo. Odpravlja se v šolo.

Tam za gorami v tišino naletava sneg.

II

Šolska soba je pusta, vsa je pobeljena, le pri tleh ima temnosiv rob. Troje oken propušča svetlobo v dolg prostor, ki ga oder deli nekako v dva neenaka dela. V prvem, daljšem in večjem, so razvrščene v treh vrstah klopi, od katerih je že vsaki poznati, da je že dolgo v službi. Niso jim vzeli prvotne čednosti le črnilni madeži, v vsaki je vrezano prav čedno število imen, pa tudi sicer so narezane in načete marsikje.

Učiteljica Lenka stopa po sobi od vrat do odra, kjer je njej namenjeno mesto. Častitljiva miza, ki že sama po sebi vzbuja strah, je tudi že stara, tudi tabla ni več prav nova, včasih, ravno v najbolj neprijetnih trenutkih, se zaskoči in ni je mogoče spraviti ne gor ne dol. Bele stene so odljudne, krase jih obešalniki, nekaj poučnih slik, spredaj križ in slika državnega poglavarja. Ta slika, oder in križ obvladujejo sobo, belina sten sozvanja z njimi. Učiteljica Lenka je prva v šoli, prišla je pred začetkom pouka in ji ni prijazno v njej.

Drug za drugim prihajajo mali možje. Pogačnikov Janez ima dolgo pot, njegov nosek je ves rdeč. Ušesa mu k sreči pokriva velika čepica, a zato so roke vse otrple in raskave, kar trde so, s svojimi modrimi očmi pa gleda še svetleje v svet. Klobovsov Tinče nima suknje, nekaj šal ima ogrnjen krog vratu, sneg mu je padal vso dolgo pot na jopič, zdaj je že ves premočen; Vrtačnikov Pavel si otesa noge — njegovi čevlji so slabi, strgani. Tudi on nima suknje, del je roke v hlačne žepe, privihal ovrtnik, poveznil klobuk na glavo in veselo odkorakal proti šoli.

»Gospodična učiteljica, mi smo pa tam blizu znamenja postavili velikanskega sneženega moža.«

»Novakov Tine mu je svoj klobuk poveznil na glavo — zdaj je pa brez.«

»Imeniten je.«

»Pri Kovačevih smo dobili fižolovko, pa jo v rokah drži.«

»Kaj boš pa zdaj, ko klobuka nimaš? Prehladil se boš, vidiš!«

»Gospodična, mi smo se pa vso pot fotografirali. Urbančev Lojze se je dvajsetkrat.«

»Kako pa to gre, France?«

»Kar po dolgem v sneg ležemo na hrbet in še roke in noge stegnemo. Pa je fotografija v snegu.«

»Premočili se boste, potem boste pa zboleli!«

»Gospodična, mi smo se pa kepali!«

»Res? Kje pa?«

»Hm, kar tako, vso pot.«

»S kom ste se pa kepali?«

Mali mož povesi oči, in jih po strani zopet privzdigne. Zdaj se šele domisli, da ta stvar prav za prav le ni tako enostavna, kot bi mislil na prvi pogled; prav za prav je bila nekoliko prepovedana.

»Hm, kar tako smo se malo kepali.«

»Tako?«

»Gospodična, mi smo se prav za prav kepali najbolj pred šolo«

»S kom?«

»Dekleta iz prvega razreda smo kepali, gospodična, tako so bežale, da je bilo veselje.«

»V tretjem razredu ste, pa kepaté dekleta iz prvega razreda?«

»Saj —«

Janezu je bilo že vroče in kar prav mu je bilo, da je pozvonilo. Kar lepo po tihem se je zmazal tja proti svoji klopi.

Učiteljica Lenka pa je dobro vedela, kako je bilo s to stvarjo. Saj jih je bila opazovala skozi okno. Pet junakov se je postavilo v zadovoljivi razdalji od vhoda in v vsako dekletce, ki je plaho in boječe prišlo do šole, je priletelo pet strellov. Večina jih je bežala, kar je tovarišem seveda najbolj ugajalo. Bili so tako z vso dušo in telesom pri delu, ušesa so jim bila od prevelike zaposlenosti vsa rdeča, da niso zapazili gospoda nadučitelja, ki je počasi prihajal iz poslopja — in končal navdušenje.

Zvonec zapoje, vsi molijo. Nato pa prično z delom. O ježu bodo govorili danes, o vsem, kar je mogoče o njem povedati.

Učiteljica Lenka govori in vidi hkratu vseh petdeset svežih, mladih obrazkov, ki kar žarijo od zanimanja. Komaj se zadržujejo in komaj čakajo, da pridejo na vrsto, da kaj povedo o gospodu ježu. To je novo zanje, ježevega boja z gadom pač še nihče ni videl. Kako ti je pameten, ta iglasti boter!

Učiteljica Lenka ne stoji na odru. Vedno znova se sredi pouka izprašuje: Zakaj neki je ta oder potreben? Kako bi govoril z učenci, če jim govoriš z odra, kako bi jim ne bil tujec, kako bi jim ne bil gospodar, kakor so jim gospodarji vsi veliki ljudje. Poslušajo te, in če si svojo stvar opravil dobro, strme vsi vate, vseh oči svetloba se strne v eno samo veliko svetlobo, v eno samo veliko, jasno čustvo. Teh belih, dolgočasnih sten ni več, ne odra, ne puste sobe. Vse je živo, veselo, polno življenja in gibanja, vse raste in se oblikuje pred tvojimi očmi. Vsemu temu življenju si ti krmar, vsemu temu polnemu, vesoljnemu življenju.

»Gospodična, naš jež pa ponoči hodi po kuhinji in ščurke lovi.«

»Naš pa po vrtu hodi in žuželke je.«

»Gospodična, jaz sem pa čisto majhnega ježa našel, še jesti ni znal takrat.«

»Gospodična, ali smem prinesiti našega ježa pokazat?«

»Le prinesi ga, Jože, za sedaj pa bomo tegale pogledali.«

To pa je bilo več, kot so pričakovali otroci. Prav iz dna srca so zavzdihnili. Gospod jež pa je lepo počasi lezel čez vsako klop.

Niso bili le otroci razburjeni, še bolj je bila morda učiteljica Lenka. Vsakemu svojih učencev je nesla ježa, nad vsakega se je sklanjala, slehernega je bila od srca vesela. Prav ničesar ni več vedela o tem, da je šola odljudna, če kar takole vstopiš, da je njena soba mrzla in neprijazna; zdaj je bila neskončno srečna.

Ko je odzvonilo zadnjo uro in so otroci molili, kakor navadno, očenaš, je učiteljica Lenka molila svojo molitev:

»Da bi križ, ki visi tu na steni, kakor znamenje trpljenja na pot, nikdar ne bil vaš delež, otroci moji. Da bi ne bilo odra med vami in življenjem, ne ukazov, ki bi vam upogibal hrbet. Da bi se razcvela mogočno vaša lepa mladost.

Da bi ti, mali Klobovsov Tine, ki imaš tako bistre rjave oči, nekoč mogel razviti vse svoje sposobnosti, da bi tebi, ubogi Andrej, ne bilo treba nikdar hoditi brez suknje, kot hodiš danes, da bi tebe, veseli Janez, nikdar v življenju ne zeblo, da bi, Jožek, ne hodil skozi življenje v raztrganih čevljih, da ne bi bil nikdar lačen, mali Tonček.

Da bi nihče od vas, otroci moji dragi, ne čul o vojni, da bi nikdar nihče od vas ne šel na to strašno vojno.

Da bi vsi, predragi moji učenci, rasli v lepše, veselejše dni.«

Zunaj pa je v tišino naletaval sneg.

SPINOZA IN GOETHE

VLADIMIR BARTOL

Sto let je poteklo lani, kar je umrl Goethe, tristo let, kar se je rodil Spinoza, tisti duh, ki je na velikega nemškega pesnika najmočnejše vplival. Baruh de Spinoza, po rodu portugalski žid, je živel na Holandskem in se preživljal kot brusar optičnih stekel. Bil je morda največji mislec sedemnajstega stoletja, nedvomno pa eden od največjih duhov, kar jih premore človeštvo. Njegova večja dela so: »Descartesovi principi, prikazani na geometričen način«; »Traktat o izboljšanju razuma«; »Teologično-politični traktat«; »Etika«. Umrl je, komaj 45 leten, za jetiko.

1

Was wär' ein Gott, der nur von aussen stiesse,
Im Kreis das All am Finger laufen liesse!
Ihm ziemt's die Welt im Innern zu bewegen,
Natur in sich, sich in Natur zu hegen,
So dass, was in ihm lebt und webt und ist,
Nie seine Kraft, nie seinen Geist vermisst.

Goethe: *Gott und Welt (Proemion)*.¹

Če začneš čitati Spinozinega glavnega dela, *Etike*, prvo stran, se ti zdi, da si stopil v tog, negiben svet, iz katerega molijo posamezne zakonitosti, »prikazane na geometričen način«, v svoji mrzli stvarnosti kakor ledeni stebri v severni pokrajini. Mrtvaški mir čutiš okrog sebe in zaman iščeš živega znamenja, ki bi razbilo ta čudni molk. Začenja z definicijami, ki se tičejo Boga, torej tam, kjer se navadno neha filozofija in se začne metafizika.

Drugi del, ki obravnava »prirodo in izvor duše«, je pisan po isti stvarni, geometrični metodi. Ali sem ter tja ti zablisne iz *dokazov in pripomb*, ki sledo togim *naukom*, žarek, ki za trenutek osvetli mrtvo, matematično suhoparno definicijo *nauka*.

V tretjem delu, ki govori o afektih (strasteh), so se nenadoma odprle zatvornice. V *dokazih* in *pripombah* razčlenja Spinoza z neverjetno

¹ Kaj bi bil Bog, ki bi samo od zunaj udarjal, ki bi dal teči vesoljstvu ob prstu! Njemu pristojna, da giblje svet od znotraj, da hrani prirodo v sebi, sebe v prirodi, tako da nič, kar v njem živi in snuje in biva, nikoli ne pogrēša njegovega duha.

psihološko prodornostjo človeške nagone in vsak predhodni *stavek* ali *nauk* ti je sedaj popolnoma jasen.

Tukaj je ključ v njegovo zgradbo in oborožen s tem ključem se vrni nazaj. Videl boš: togi, mrtvi sistem se bo naenkrat zamajal, kot da si pritisnil na neviden gumb, in vrata se bodo odprla. Negibni mehanizem bo prišel v tok, kolesje se bo začelo premikati. In glej! Naenkrat je vse v polnem gibanju in vrvenju. Vendar tu ni ne samovoljnosti, ne kaosa. Vstopil si v najbolj urejen svet, katerega upravlja stroga, neizprosna zakonitost. Vse je nujno, vse vzrok in učinek, vse razlog in posledica. Bog je vesoljna *substancia* (Veber jo imenuje *podstat*), njegovo delovanje je neizprosna nujnost, neizbežna zakonitost. Bog je v vsem in vse je v Bogu. Bog je zakonitost sama.

Četrti in peti del *Etike*, ki obravnavata človekovo sužnost (silo afektov) in njegovo svobodo (mogočnost razuma), smotrno zaključujeta zgradbo.

Ne poznam miselne tvorbe, ki bi bila tako enotna in v sebi zaključena, kakor je Spinozina *Etika*. Njegovo delo se mi zdi do skrajnosti adekvatno njegovemu pogledu na svet. Še več! Kakor da bi bil Spinoza ta svet reda in zakonitosti prepisal ali celo prerisal in ga nato prenesel v knjigo, tako je človeku ob njegovi *Etiki*. Zunaj, v velikem svetu, stroga nujnost, neizprosna zakonitost; isto je v njegovem delu. Vse se giblje in presnavlja: ali vse po večno določenem redu, po večnoveljavnih zakonih. Njegov sistem je: geometrija vesoljnega reda, geometrija Boga. Eno od najveličastnejših gledanj na svet in življenje.

Spinozina *Etika* je izšla šele po njegovi smrti. Sovraštvo, s katerim je sprejela javnost njegov *Teologično-politični traktat*, ga je opozorilo, da svet še ni zrel za njegovo delo. Vendar je hotel vseeno poizkusiti. Toda komaj se je bila njegova namera razvedela, so dvignili teologi tak hrup, da se je autor svojevoljno umaknil. Ni mu šlo ne za slavo, ne za denar. Iskal je samo »najvišje dobro«, ki bi prineslo mir njegovi duši. Našel ga je. Njegovo življenje je vzor čistosti in vprav svetniške skromnosti. O svojem neutrudnem iskanju največje dobrine piše v svojem *Traktatu o izboljšanju razuma*:

»Ko me je bila izkušnja naučila, da je vse, kar izpolnjuje običajno vsebino življenja, prazno in ničevno; ko sem videl, da ni vse ono, na kar sem upal in česar sem se bal, na sebi niti dobro niti zlo, marveč oboje samo v toliko, v kolikor giblje našo duševnost, sem se naposled odločil, da raziščem, če je kaj, kar bi bilo resnična in sporočljiva dobrina, ki bi v vsem in popolnoma, z izključitvijo vsega drugega, zgrabila duševnost; dá, če je kaj, čigar pridobitev in posest bi mi za večno nudila užitek trajnega in najvišjega veselja...« To najvišje dobro, ki nam prinaša trajno veselje, pa najde Spinoza v *spoznanju enotnosti duše z vso narodo*.

Kakšna usoda je doletela filozofijo tega najčistejšega in najreligioznejšega duha, ki je proglasil za najvišjo popolnost *amor dei*, nesebično ljubezen do Boga? Že v zgodnji mladosti so ga zaradi »brezbožnosti« prokleli in izključili iz židovske vere. V osemnajstem stoletju pa, v t. i.

galantnem veku, v dobi Ludvika XIV. in XV., v dobi vlade metres nemških knezov, v dobi Casanove in markija de Sadeja, v dobi velikega prosvitljenja je bil Spinoza najvišji vzgled zavrženosti in brezbožnosti. *Signum reprobationis in vultu gerens* je bilo zapisano pod njegovo nalašč potvorjeno sliko v neki takratni knjižici. *Tisti, ki nosi znamenje zavrženosti v obrazu*, torej Antikrist, Satan. Tako daleč se je vzpel fanatizem, da je proglasil najreligioznejšega moža za ateista!

2

Da, kdor ustvari resnično veliko misel, se že v trenutku spočetja zave njene spojenosti s potomstvom; tako začuti razseg svojega bitja preko stoletij in zaživi ne samo za potomce, ampak obenem med njimi. Če po drugi strani prevzame nas občudovanje do velikega duha, s čigar deli smo se pravkar ukvarjali, pa si ga zaželimo k nam, bi ga hoteli videti, hoteli govoriti z njim in ga imeti med nami; tedaj tudi to hrepenenje ne ostane brez odziva; zakaj tudi on je hrepenel po priznavajočem potomstvu, da bi mu dodelilo čast, hvalo in ljubezen, ki so mu jih zavidni sodobniki odtegovali.

Schopenhauer: *O sodbi, kritiki, odobravanju in slavi.*

Sokrat je oplodil Platona, Platon Avgušтина, Avguštin Descartesa (Karteziija), Descartes Spinozo, Spinoza Goetheja. To je ravna črta, po kateri si veliki duhovi in tvorci človeške misli preko stoletij podajajo roke. Ta črta ima več odcepkov, drevo ima več vej (Sokrat — Platon — Aristoteles; Avguštin — Dante itd.).

Kako je vplival Spinoza na Goetheja, nam pripoveduje ta sam v *Dichtung und Wahrheit*. V tretjem delu (štirinajsti knjigi) piše:

»Ta duh, ki je tako odločno učinkoval name in imel pozneje tolikšen vpliv na moj način mišljenja, je bil Spinoza. Ko sem se bil namreč po vsem svetu ogledal za kakšnim izobraznim sredstvom mojega čudakega bitja, sem naposled trčil ob *Etiko* tega moža. Kaj sem si bil iz dela izčital, kaj sem bil vanj včital, o tem bi ne vedel dati računa; dovolj, tu sem našel pomirjenje svojih strasti, zdelo se mi je, da se mi odpira velik in svoboden razgled v čutni in npravstveni svet.² Kar pa me je posebno nanj priklepalo, je bila brezmejna nesebičnost, ki je sijala iz slehernega stavka. Ona čudna beseda: »Kdor pravilno ljubi Boga, ne sme zahtevati, da ga tudi Bog ljubi,« z vsemi predpostavkami, na katerih sloni, z vsemi posledicami, ki iz tega izhajajo, je napolnjevala vse moje razmišljanje... Vseizenačujoči Spinozin mir je nasprotoval vse vzburkajočemu stremljenju, njegova matematična metoda je bila protigra mojemu poetičnemu običaju čutenja in mišljenja, in vprav oni urejeni način obravnavanja, ki ga niso hoteli priznati, da bi bil primeren npravstvenim predmetom, me je naredil za njegovega strastnega učenca, za njegovega najodločnejšega občudovalca. Duh in srce, razum in smisel so se iskali z nujno izbero po sorodnosti, in preko te je prišlo do spojitve najrazličnejših bitij...«

² Podčrtal pisec članka.

V četrtem delu *Dichtung und Wahrheit* je posvetil Goethe cele strani Spinozini filozofiji in načinu, kako ga je bila prepojila. Zamislil si je bil tudi pesnitev, v kateri obišče *Večni žid Spinozo*, ki je pa ni izvršil. Pač pa so njegove pesmi o Bogu in Kozmosu nekakšna prepesnitev Spinozinega duha. Njegovo pojmovanje o večnih zakonitostih stvarstva, ki jih nič ne more omajati in ki jih demonično križa ali seka, temelji na tej filozofiji. Cel prvi del Fausta je prežet spinozistične miselnosti.

Ta duhovna zveza med Spinozo in Goethejem je ena najčudovitejših oploditev pesnika po filozofu. Sam pravi, da sta ga obšla čudovit mir in neka nenavadna jasnost, odkar so mu prišla zapuščena Spinozina dela v roke. Ves je bil kakor prerojen. Lahko rečemo, da se je iz tega stika rodilo novo bitje, Goethe, ki ga poznamo. Seme, ki ga je vsejal veliki mislec v svet, je padlo na plodno zemljo.

3

Kakšen je danes pogled na tega velikega misleca? Ali je njegovo delovanje prenehalo? Katoliški mesečnik »*Hochland*« govori o *renesansi Spinoze*. Še v *Willmannovi »Geschichte des Idealismus«* (1894—97) čitamo o »potezah zavrženosti v njegovem obrazu«, iz česar sklepa pisec tudi na zavrženost njegove filozofije. Toda jezuitski pater *S. von Durnin Borkovski*, tako poroča zgoraj omenjena revija, proučuje že trideset let z veliko ljubeznijo dela in življenje Spinoze in je o tem izdal do sedaj dve knjigi. Nič ni več govora o ateizmu, o zavrženosti, marveč filozofov nauk se proučuje z največjo natančnostjo.

Naj že bo, kakor hoče. Dejstvo je, da je danes spinozistično pojmovanje vesoljstva in prirode edino izgrajeno religiozno pojmovanje, ki ne bije dejstvom v oči. Če je krščanstvo umelo najti stik s poganoma Platonom in Aristotelom, kako bi ga tedaj ne umelo najti tudi s filozofom, ki mu je najvišji nauk popolnosti *amor dei* in ki je dejal: Bog se je najjačje razodel v Kristusu! Če je resnica, da človeštvo ne more živeti brez vere v Boga, tedaj predvidevam, da bo igrala Spinozina filozofija v religioznem svetu še veliko vlogo.

Njegovo delo pa ostane, ne glede na to, eden najgrandioznejših spomenikov človeškega duha.

P O R O Č I L A

KNJIŽNA POROČILA

Tone Seliškar: Nasedli brod. Roman v treh delih. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani 1932., tiskala Delniška tiskarna, opremil ing. arh. Dom. Serajnik, 8°, strani 423.

1

Pojav novega slovenskega romana na knjižnem trgu je bil že od nekdaj redek, simpatičen in vse pažnje vreden dogodek. Ob Seliškarjevi knjigi pa se nam poveča zanimanje že samo po sebi zaradi nekaterih dejstev, ki bodo morala postati vsesplošna last, v kolikor seve še niso. Tone Seliškar se nam je že pred leti predstavil kot pomemben in sugestivni socialni lirik (Trbovlje 1923). Nadalje: vse kaže, da je postal

roman najbolj priljubljeno in priročno izrazno sredstvo sodobne epike, zatorej bo morala ta literarna vrsta že po nekem naravnem zakonu najti tudi pri nas svoj tvorni odmev. To dejstvo že potrjuje preprosta izkušnja, da je čitateljski krog teh del zdaleka najširši in da morajo tudi naše založbe že zaradi te izkušnje izdajati skoraj same romane, čeprav le prevode iz tujih slovestev. In končno: kljub nekaterim obširnejšim in častihlepnejše zasnovanim tekstom nimamo sami pomembnejšega romana, ki bi bil vsaj toliko nadpovprečen, da bi si mogel kakorkoli že utreti pot v mednarodni forum. Že ti preprosti in splošno znani premisleki nas prisilijo, da prisluhujemo novemu delu in se z njim nekoliko po bližje seznanimo.

Osnova Seliškarjevi knjigi je široko razpletena zgodba dveh malomeščanskih ljudi, ki se jima zakon v demoralizirajočem kaosu vojnih in povojnih let polagoma, ali neizogibno razkraja. Ta snov s svojim socialnim in epičnim značajem bi tedaj ob močnem osnovnem prijemu človeških likov, ob bistri analizi in prodirni motivaciji posameznih doživetij dovolila zelo izčrpno in vsestransko obdelavo, kakršno je avtor tudi nameraval. Pisatelj je tudi fabulistično vsebino te zakonske zgodbe zgradil dokaj preprosto in pregledno, tako da si glavni potek dejanja lahko takoj začrtamo:

Justin Železnik, po svojem meščanskem poklicu trgovski pomočnik, prične svojo življenjsko pot s tem, da si ustanovi na deželi lastno trgovinico, ki mu tudi uspeva, dokler ne sreča svoje poznejše žene Ane, v katero se zaljubi največ zaradi dote in zato, ker je dovolj lepa, da zbudi njegovo zanimanje. O njegovi preteklosti vemo malo: odslužil je vojaški rok; ob povratku iz kasarne je zamudil vlak, ker se je dokaj sentimentalno zagledal v telesne čare neke prostitutke, Kristine po imenu: v šole ni maral hoditi, ker ga je trgovina baje bolj zamimala; skratka, bil je zmerom kolikor mogoče povprečen človek, ki razen neke prožnosti in prilagodljivosti v značaju menda nikdar ni vseboval nič pomembnega. Prav tako povprečno, neaktivno in sentimentalno se mu posreči pridobiti Ano, hčerko propadlega lesnega trgovca in posestnika Dolinarja, za ženo in z njo zaplodi otroka, ki se jima rodi tik pred vojno. Po smrti starega Dolinarja, ki je končal svoje življenje kot požigalec, se pojavijo prve skrbi in tegobe v mlademu zakonu: ženine dote ni bilo, ker so očetu vse zarubili in zaplenili, Justinov ugled je splahnel, povrh vsega so mu odpovedali lokal in tako sta prisiljena se preseliti v drug kraj. Justin namerava v mestu nadaljevati svojo trgovsko karijero, ali prav ob času selitve sproži sarajevski atentat svetovno vojno.

Tu nastopi šele pravi in globlji razkroj njunega zakona, ki je bil že od vsega početka kaj šibkih nog. Justin mora na fronto, iz strelskih jarkov se izmaže z lahko rano, iz bolnišnice ga dodele v pisarno in tam se Justinove prekupčevalske zmožnosti prično naglo razvijati. Ves sramotni vrtinec vojnih doživetij mu polagoma prične ugajati, ker ga lahko izkorišča, ne da bi moral pri tem svoje povprečne možgane preveč napenjati: v bolnišnici je boljše kakor v blatu strelskih jarkov, tam sreča tudi svojo nekdanjo prostitutko Kristino kot bolniško sestro (in jo razočara, ker si zaželi njenega telesa!), v ujetniškem taboru prekupčuje s komisnim blagom, za kruh in konzerve si lahko kupuje ženske, ženi pošilja denar in na dopust niti ne misli več, čeprav bi ga lahko dobil. Vsa ta reč se vleče do onega trenutka, ko se Justin okuži pri svoji ljubici za fronto in obenem zve, da se je njegova žena zapletla v ljubezensko razmerje z nekim češkim praporščakom, ki je pri njej na stanovanju. Zgodilo se je celo več, kakor Justin dejansko zve in sam zasluži: Ana je zanosila. S tem se je njun zakon v temeljih že razrušil: mož je zapisan boleznin in žena bo rodila otroka od tujega moškega.

Ob koncu vojne, ko se oba spet srečata, se ta njun odnos ne razreši, zato se izkaže dovoljčno življenje zakoncev kmalu nenasitno žrelo, ki mora oba nekoč pogoltniti. Justin zanemari zdravljenje svojega sifilisa in se docela vda pijači, ki ga je že

za fronto privabila v svoj čarodejni krog, vsa njegova preostala energija pa se zgosti v brezglavem kopičenju denarja, ki mu kajpak v prvih mirnejših letih naglo spolzi iz rok. Ana je prepuščena sama sebi in svojima otrokoma, do moža čuti samo še neko mučno dolžnost, praporščaka, ki ga je ljubila, ni več, zakona pa ne more in ne mara razdreti, ker bi bila brez dohodkov in si sama ne bi znala poiskati zaslužka. Vse to vodi v telesno in duhovno smrt obeh zakoncev: Justin konča v bolnišnici kot docela zalkoholiziran paralizik, Ana pa je svoje tudi že opravila, njena mladost je minila, še njen zadnji ljubimec jo je izkoristil in zapustil, ostala sta ji samo otroka in s tema dvema otrokoma se bo morala zateči k svoji sestri, ker ji od vsega njenega zakona ni preostalo niti toliko, da bi se mogla materijelno preživljati.

Sporedno s to glavno zgodbo teče še druga, ki pa za razvoj osnovnega motiva nima kdo ve kakšne važnosti, ker je ž njim le zelo rahlo povezana. To je povest o ljubezni Anine sestre Marte in Justinovega prijatelja Jošta, ki se izteče v srečen zakon, v zakon, ki obeta biti trajnejši od Justinovega, dasi za bralca ni kdo ve kako prepričevalno utemeljen.

Dokaj spretna in pregledna zunanja arhitektonika v fabuli, raznolikost nastopajočih oseb (trgovci, učiteljice, delavci, vlačuge, vojaki, ujetniki, begunke, študenti, slikarji itd.), pestrost pokrajine (Štajerska, Ljubljana, Galicija itd.), zanimivo družabno okolje (provinca — fronta in zaledje — mesto), razgibani čas, v katerem se zgodba dogaja, (leto pred vojno — svetovna vojna — prva povojna leta), elementarna nagonška doživetja delujočih oseb, (pohlep po ljubezni in denarju, lakota in bolezen) — že ta zunanji, površni pregled posameznih vsebinskih elementov nam vsili zaključek, da je ali da bi po vsej pravici morala biti ta knjiga obširen umetniški obračun z neko določeno dobo (vojna), z neko določeno družabno plastjo (malomeščanstvo) in z nekim tipičnim socijalnim pojavom (kriza malomeščanskega zakona med vojno), torej družabni, socijalni roman, kakor ga že snov sama po sebi zahteva.

Za presojo, ali je avtor zadostil svoji nalogi in vkoliko mu je uspela rešitev dane naloge, je treba kajpak podrobneje razčleniti posamezne momente, ki določajo umetniško in človeško pomembnost dela samega. Zanimati nas bo moralo tedaj zlasti tole:

S kakšnimi sredstvi se je avtor približal svojemu namenu, kako nam pojasnjuje nagibe in posledice dejanj svojih oseb, kakšno je po vsem videzu avtorjevo mnenje o življenju, ki ga popisuje. In končno: kakšna je umetniška moč, ki je ustvarila to delo, kje so osnove njegove nadarjenosti in kje je hotenje, ki vodi njegovo nadarjenost.

2

Nekje na začetku romana nas avtor nekoliko okorno in sramežljivo seznanj s svojim pojmovanjem značaja ali karakterja v literaturi. Zatrjuje nam, da v »življenjskem življenju« (kakšno le neki je to čudovito življenje?) ni herojev, to je »izrazitih, samoniklih značajev, s katerimi se pečajo literati«, in da navadni, povprečni možje à la Justin Železnik, ljudje »kakršni smo vsi na svetu,« da ti ljudje »značaja niti nimajo.« »Kaj bi z značajem!« pravi. »Takemu je življenje lahko. Gre in pade, kakor je zapisano v njem samem!«

Vse kaže, da se hoče avtor s tem opravičiti za svoje osebe, ki niso junaki, marveč le »ljudje, kakršni smo vsi na svetu,« obenem pa nehotе namiguje z omenjenim rezoniranjem, da odločno zavrača literarno častihlepje in da mu zlasti nadpovprečni ljudje kot junaki niso nič mar, ker se z njimi pečajo literati. V resnici pa ni potrebno niti opravičilo, niti njegovega rezoniranja ni mogoče smatrati za revolucionarno ge-

sto, zakaj že dokaj let niti publikum niti pravi literati ne verujejo več v literarno edinozveličavnost nadpovprečnega človeka kot obdelave vrednega značaja. Saj ves psihološki in socialno kritični aparat naturalističnega in današnjega analitičnega romana žal v bistvu ni dosegel mnogo več kakor tole: postavil je temelj in zagovor normalnemu, povprečnemu značaju v literaturi. Še več, slutiti se da celo, da bo eden izmed velikih upodobljenih značajev v sodobnem slovstvu po svoji človeški pomembnosti prav tak povprečnež. Razvoj umetnostnega hotenja namreč odločno kaže v to smer (Proust, Joyce, Thomas Mann, Döblin). Tako niti ni treba več pripomniti, da ima torej tudi ta prokleti povprečni človek svoj izraziti, posebni značaj, s katerega upodobitvijo se zlasti dobri in pomembni literati kaj radi ukvarjajo, zakaj že stara resnica pove, da dobi vsaka snov in vsak značaj šele v umetnikovih rokah svojo trajno pomembnost. Tudi nam pove že preprost premislek, da mora vse naše znanje o posamezniku in o človeški družbi nujno temeljiti na neki vsestranski, prožni osnovi in ta potrebna osnova ne more biti kaj drugega kakor uprav normalni, povprečni, nešteto možnosti vsebujoči človeški individuuum. Zato tudi ni čuda, če skuša zlasti sodobna epika (ki po neki usodni zmoti zmerom koketira s sociologijo) odkriti njegovo umetniško pomembnost in s tem tudi njegove značajne posebnosti.

Sicer pa je avtor svojo trditev, da povprečni človek »nima značaja«, že sam močno omajal z dejstvom, da je zrastle njegov Justin (kljub nekaterim neodpušljivim navivnostim in nejasnostim v izpeljavi) v najzanimivejšo in človeško najizrazitejšo osebo »Nasedlega broda«.

Železnikov Justin, ki se svoji usodi nekam slepo in nagonsko prepusti in zato tudi dokaj neslavno propade, je sicer docela povprečen, normalen in po volji slaboten človek, po svoji družabni konstituciji tipičen in ogaben malomeščan, ali človeško in umetniško postane njegov lik pomemben, ker se je avtorju pri njemu najbolje posrečilo izluščiti nekatera temeljna človeška doživetja, ki vsakega nekoč vklenejo v svoj jarem: eros, denar, bolezen, nemoč napram svoji usodi. Poudariti je sicer, da je spočetka njegova podoba prav tako nejasna kakor je Justin kot človek povprečen — in zdi se, da te nejasnosti ni zakrivila napačna zasnova njegovega značaja, marveč dejstvo, da nam avtor o prvi polovici njegovega življenja, torej o njegovem životarjenju v provinci, ni znal kdo ve kaj novega povedati, da namreč njegovih dejanj, misli in naklepov ni tako močno, samoniklo in prepričevalno motiviral, da bi nam s tem svojega junaka človeško približal. Naše resnično zanimanje zanj se zbudi prav za prav šele s pustolovščino pri Nastji, kjer se tudi okuži in s tem ustvari temelj svojemu propadu. Tu nam postane res blizek in tu se tudi nenadoma pokaže, da je njegov značaj dokaj dobro zasnovan in kar je glavno, da ga je pisatelj doumel vsaj v glavnih, odločilnih obrisih. Odslej nastajajo tudi okrog Justinove usode najmočnejša poglavja, ki izpričujejo pisateljevo nadarjenost, in odslej se tudi bliža Justinova podoba onemu, kar bi moralo pod Seliškarjevim peresom nastati iz Justinovega življenja: možočna tragedija mesa, katera mora propasti zaradi svoje slabosti.

Ana, Justinova žena, ki tvori drugi nosilni element zakonske zgodbe, ne dosega one višine, ki jo je avtor osvojil z Justinom. Njen glavni obris je sicer tudi dosledno in zanimivo zamišljen, ali risba sama mu ne uspe zlasti zaradi nekaterih nesrečnih epizod, ki kazé nele vso knjigo, marveč tudi Anino podobo zelo zameglijo. Med ta nesrečna poglavja moramo šteti njeno ljubezen s češkim praporščakom in slikarjem Ivanom Wydro ter glavni del njenega razmerja z medicincem Gorjupom. V zasnovi sta ti dve postaji na Anini poti dobro postavljeni in se tudi ujemata z življenjskim razdobjem, v katerem se ukvarja Ana s tema papirnatima junakoma, ali bralec se nikakor ne more prepričati o resnični zemeljski prisotnosti njunih prikazni.

Ivan Wydra, ki bi bil prav tako lahko kaj drugega po svojem poklicu in ne baš češki slikar in praporščak, učinkuje že s svojimi nemogočimi in nezemeljskimi ljubezenskimi pogovori in s svojo neznansko idealnostjo zmerom kakor sentimentalni in deklamatorski vitez iz daljne dežele in nikakor se ne moremo sprijazniti z dejstvom, da bi bila ta knjižna in umetnjakarska prikazen, ki besediči kakor junak iz Marlittke, da bi bila ta prikazen zapeljala Ano, ki se zdi vsaj po zamisli še dokaj polnokrvna žena.

Podobna zadeva se razpleta med študentom medicine Pavlom Gorjupom in Ano, ko se Ana kot žena vojnega dobičkarja in paralitika Justina že napol poslavlja od svoje mladosti. Mlad, prožen, nadarjen in ciničen študent, ki se zlasti čez mučna in tenkovestna moralna vprašanja kaj lahko pritelovadi — takšen je po zamisli Gorjup in takšen mora tudi biti. Ta kameleonski individuum bi res z lahkoto pridobil v svoje namene žensko, ki je še lepa kljub svojim devetintridesetim letom, ki ima doma paraličnega dedca in kateri zakonska postelja tudi zaradi premnogh drugih vzrokov ni mogla nikdar docela zadovoljiti ljubezenskih potreb. Ali Gorjup iz knjige ne ustreza tej zamisli. Zamisel zahteva od gospoda Gorjupa vsaj povprečno mero duhovitosti, nekaj drobtinic ljubezenske izkušnje, ali pa vsaj porcijo prav navadne študentske navihanosti, gospod Gorjup pa vseh teh krvavo potrebnih lastnosti kljub avtorjevemu trdovratnemu zatrjevanju nima. To se žal pokaže že pri prvem sestanku z Ano, ko se oba kopljeta v Kolpi. Tam veliki zapeljivec Gorjup tako neznansko nerodno baranta za poljub in ga navsezadnje tudi tako sramežljivo ukrade, da bi ga vsaka Ana Železnikova in če so njena stroka tudi sami nerodni petošolci, da bi ga Ana Železnikova vsaj po ovinkih zafrknila in tako so tudi njene koketne besede: »Predržni ste, gospod!« brez potrebne psihološke utemeljitve in rezonance. Zakaj Pavle Gorjup ni niti tako plah, da bi ga morala ona spodbujati, niti tako naskočen, da bi njena koketerija zaživela kot intimen ocvirk. Prav tako nesrečen je zapeljivec Gorjup pri drugem sestanku, kjer nam avtor o njem zatrjuje, da je Ano »s svojimi duhovitimi dovtipi in z zanimivim pripovedovanjem raznih dogodkov prikoval nase, da ga je verno poslušala« in tako naprej, medtem ko se v resnici zgodi vse docela narobe: avtor pripoveduje z resnim obrazom o študentovi duhovitosti, študent pa odpre gobček in blekne kakor za nalašč same docela neduhovite nesmisle, katerim kajpak devetintridesetletna mati dveh otrok in bivša priležnica češkega oficirja nasede spet brez najmanjšega dvoumnega smehljaja.

Takšne meglene, pisatelju samemu nejasne in docela papirnate epizode kvarijo Anin lik, ki bi bil lahko po umetniški pomembnosti vsaj Justinu enakovreden, dasi je njen značaj v dokaj tesnem sorodstvu z gospo Bovaryjevo, ki je tudi v celoti marsikdaj učinkovala na Seliškarjevo delo.

Marta, Anina sestra je sicer bolj samostojna stvaritev, ali njen pojav kakor tudi njen poznejši mož Jošt nas ne moreta kdo ve kako ogreti, ker čutimo, da je njuna zgodba le neka potrebna idejna in arhitektonska protiutež k razbitemu zakonu obeh glavnih oseb in nič več. Marta in Jošt predstavljata samo srečen zakon, bralec zve, da sta oba dobra, preprosta človeka, ki sta usidrana v svojem delu in zato bržkone ne bosta zbežljala drug od drugega. O tem, kako in zakaj se je razvila ljubezen med njima in zakaj pripelje ta ljubezen oba junaka v srečni zakon, nas avtor niti podrobno, niti prepričevalno ne pouči, zato se nam oba zmerom odmikata z obzorja, čeprav bi lahko marsikdaj bolj odločilno posegla v zgodbo, ki se pleče med Ano in Justinom.

Zadovoljivo, to je, dokaj plastično sta orisana Justinova mati in njegov oče Adam; prav tako se je posrečila tudi begunka Nastja, ki zbuja prijetne spomine na izgubljena dekleta bosjaka Gorkega, čeprav se menda ni priklatila iz njegove delavnice. Tu namreč uspe avtorju v nekaj bežnih potezah pričarati nekoliko orientalsko in

misterijozno osebo, ki si jo bralec z veliko radovednostjo ogleduje. Prizori med njo in Justinom so prežeti s pogovori, ki kljub svoji skoposti ali morda prav zaradi nje zmerom zažive, medtem ko se Seliškarju malone vsi drugi ljubezenski dvogovori (Wydra, Gorjup, Kristina, povečini celo Ana) izjalove v neko nerealno, papirnato in pubertetno deklamatorsko lažiliričnost. Zato je Nastja tembolj dragocen sestavni del »Nasedlega broda«. Mnogo muje in papirja je posvetil avtor tudi staremu Dolinarju, ki pa te pažnje ne zasluži v toliki meri, ker njegov polom in njegovu požigalstvo v celoti ne vplivata dovolj prodirno na razvoj Aninega zakona. Tako se zdi njegova funkcija v romanu zelo postranska, zlasti, ker vsa njegova učinkovita smrt sproži le prvi, mimobežni prepir med mladima zakoncema in potlej o njem ne slišimo nikdar niti besedice več.

Posebno poglavje pa je prostitutka Kristina. Ta angel prihaja na nasedli brod prav brez potrebe, ker bi jo avtor ob malenkostni spremembi fabule lahko mirno izpustil. Zakaj takšna, kakor nam jo je pripeljal pred oči, ne more biti v čast svojemu duhovnemu očetu. Ta uboga Kristinca, ki je resnično angel v podobi žene, zagreši koj v začetku svojega delovanja čudovito dejanje, kakršnih se moramo pri njej žal sčasoma navaditi: na prvi pogled se zaljubi v Justina, ki jo po povratku iz kasarne zaloti na deževni cesti in se je ne upa nagovoriti. To simpatično dejanje bi kajpak bralec in Justin dokaj mirno prenesla, da bi nam avtor kljub njenim angelskim lastnostim vsaj nekoliko dal zaslutiti v njej ono žensko, kakršna bi morala biti po njegovi zamisli. Po zamisli je namreč Kristina ženska, ki je navzlic javni hiši ohranila nekakšno žensko dostojanstvo in katera sovraži svoj poklic, ker jo ponižuje. Ali mi je ne vidimo nikjer ponižane. Vsi z avtorjem vred so proti njej prav čudovito olikani, prijazni, ljubeznivi in zaljubljeni. Prvič jo srečamo v njeni »resnično prijetni, vabljivi kamrici z belo posteljo« pri njenem edinoljubljenem Justinu, kjer jo avtor obsipava z »materinsko nežnimi, ljubeznivimi, privlačnimi in dražestnimi« epitetoni, kjer ji Justin deklamira v stilu liturgičnega obreda: »Dà, Kristina, ti si ženska, po kateri sem hrepenel. Ti si kamen in steber, na katerega hočem nasloniti svoje novo življenje. Ti si sladkost in omama... Nikdar ne bom pozabil, nikdar...« in tako naprej, in vse to žal brez najmanjšega humorja. Drugič nas doleti podobna čast v bolnišnici za fronto, kjer se je prostitutka prelevila v sestro Rdečega križa, uživajoč pri vseh ranjencih ugodnost, da jo »ljubijo s pravim čuvstvom spoštovanja in hvaležnosti.« Beremo sicer, da je bila v javni hiši in da jo za fronto kupujejo doktorji, ki jih ona ne mara in tako naprej, ali vse to samo beremo in nikjer ne moremo dejansko dognati, da bi jo bili moški kdaj resnično razžalili. Ženska, če spi pri fantu, ki ga ljubi in si ga sama pripelje k postelji, ne more biti ponižana zaradi te svoje ljubezenske noči. Prav tako ne more biti za vse večne čase razočarana in užaljena, če si njenega telesa zaželi isti fant, o katerem je mislila, da ga »nikdar ne bo več videla«, in za katerega še vrhu vsega s polno gotovostjo ve, da je telesne ljubezni lačen do brezumnosti. Tako bi človek docela naravno sklepal za Kristino, ki ni več šestnajstletno punčè, marveč pozna moške nagone iz dolgoletne, poklicne izkušnje in še po avtorjevem prepričanju ljubi edino Justina. Zato izzveni njen sentimentalni vzdih ob slovesu: »Sem (vlačuga namreč)! Zate pa sem hranila svojo nedolžnost...« docela papirnato, neutemeljeno in neresnično. To je bil močan strel v prazno in bralec se ne more iznebiti občutka, ki bi se dal najbolje izraziti s Kristininimi besedami: »Dà... ko te gledam, se mi zdí, da nisi s tega sveta!«

Dejstvo, da se je Kristinca pod avtorjevimi prsti spremenila v nezemeljsko bitje, je tem bolj presenetljivo, ker nas v isti knjigi seznaní z Zofko, žensko iste sorte, ki pa nikakor ne deklamira, marveč v potu svojega obraza in z dokajšnjo spretnostjo opravlja svoj vsakdanji posel — in kljub temu je Zofka ono, čemur pravimo »dober

človek«! Zofka ne razpošilja sentimentalnih vzdihov in se zelo prozaično prodaja za denar, njene moralne pridige, njen smeh, njeni goli boki in njene nogavice so sicer nekoliko cinične, v celoti pa zapušča vtis simpatične ženske, čeprav nam jo avtor neprestano servira v Evini obleki in se nikjer ne trudi, da bi njeno simpatičnost podčrtal.

3

Omenil sem že preprosto dejstvo, da je bil ali da bi vsaj moral biti pisatelju pri »Nasedlem brodu« glavni namen, ustvariti iz snovi, kakor si jo je izbral in razčlenil, socialni roman, to je: ustvariti nekje skozi našo malomeščansko družbo značilen prerez, ki bi pokazal življenje in nehanje te družbe zlasti v vojnem in povojnem času. Avtor tudi mimogrede namigne na svoj namen v znanem odstavku, kjer zatrjuje, da »je pač vse to življenje, ki bo teklo preko teh listov, tako življenjsko (!), da je Justin Železnik človek, kakršni smo vsi ljudje na svetu« (torej normalni, povprečni; v najširšem smislu: sestavni členi neke večje enote, rodbine, določenega družabnega sloja, države itd.) in kjer pravi, da si je izbral Justina za glavno osebo zlasti zato, ker mu ni do »značajev, s katerimi se pečajo literati«. Razvidno je, da more avtor s temi pogoji ustvariti edinole družaben, socialni roman — v njegovem delu namreč ne more biti odločilen posameznik, marveč le vsota delujočih oseb, torej nekak kolektiv. Zakaj Justin in ž njim malone vse osebe v »Nasedlem brodu« ne prekoračijo okvira družbe, ki ji pripadajo, niti s tem, da v borbi z družbo propadejo, niti s tem, da družbo spregledajo in si v zavesti tega spoznanja zavzamejo v njej neko vodilno mesto.

K avtorjevemu cilju kajpak vodi dokaj poti, med katerimi je omeniti zlasti nekatere, ki so značilne za družabni roman:

Ali umetniško »objektivna«, v vseh podrobnostih, zlasti v psihološkem in arhitektonskem oziru natanko iztehtana podoba sveta, ki ga je pisatelj nameraval prikazati (Flaubert itd.) — ali naturalistično »verno«, reportaži podobno, zlasti po demonstriranju materijelnih življenjskih dejstev značilno slikanje dane snovi (»naturalisti« itd.) — ali pa analitičen postopek, torej zlasti psihološko in socijološko razstavljanje osnovnih družabnih gibal v njene bistvene elemente, vse to na podlagi epične kronike (Proust, itd., »analitiki«).

Razumljivo je, da se te tri možnosti v vsaki umetnini zmerom stikajo in spajajo, da torej ni umestno govoriti o kakšnih strujah in da je na primer nesmiselno govoriti o »čistem analitičnem romanu« ali o delu, ki je umetniško docela »objektivno« — prav tako pa je tudi razumljivo, da sta pisatelju Seliškarkju, ki ne razpolaga z veliko analitično sposobnostjo, bližji prvi dve poti in da je Flaubert njegov vidni učitelj.

Žal pa so Seliškarjeve pisateljske osnove dokaj primitivne in tudi njegova izrazna sredstva so velikokrat tako neznatna, da svojemu namenu ne morejo zadostiti.

Justin na primer je po zamisli človek, ki doživlja vse, kar doživi povprečni, dobri malomeščan: najprej se iznebi vojaškega roka, potem si poišče zaslužek in se oženi brez pretiranih čustvenih naporov; ta človek je, pije, kadi, grabi denar na kupe, krade in se vlačuga, kadar je prilika, zboli ter zanemari zdravljenje iz gole nemarščine; pije naprej, ker je bolan, in na koncu neslavno pogine, ker se je zlasti telesno izrabil do zadnje možnosti. To je tipični malomeščan, purgar, individuum brez ambicij, ki vidi višek svojega življenja tam, kjer je zadoščeno njegovim telesnim potrebam. Malomeščan se oženi, da ima doma v postelji žensko, ki ga nič ne stane in ki je zdrava; malomeščan si poišče zaslužek, da lahko svojo ženo vzdržuje, da se opoldne in zvečer do sitega nažre in da vsako soboto spije svoj literček, zakaj brez vina pri malomeščanu ni poezije; malomeščan sicer v vlačugi ne vidi ženske, ali to ga ne moti, da bi pri njej ne spal in se za svoj denar pri njej okužil; prav tako

resno gre s svojim okuženim telesom k svoji zakonski ženi in občuje ž njo, ker tako »predpisuje zakon«. Tega purgarja ne zanima njegova usoda, dokler je sit in lahko brez težave zaplodi toliko otrok, kolikor ima denarja za njihovo vzdrževanje; upre se le tedaj, ko ga nenaden sunek vrže iz določenega in enoličnega tira njegovega življenja: zato je ljubosumen na svojo ženo, čeprav je kdo ve kako ne ljubi; zato pretepa cipo, ki ga je okužila, čeprav bi ga bolezen ne motila, da bi ne bila »tako sramotna«; zato nahruli drugo cipo, če mu pravi, da je nekam nečist zakonski mož, zakaj zanj je cipa individuum, ki mora držati gobec, ker je plačana; zato je tudi zoper vojno, čeprav vleče iz nje dobiček in je zanj svetovni mir v tem trenutku največji nesmisel.

To je tisti Justin, ki je v fabuli in v zamisli in katerega v napisanem romanu ni, vsaj tam ne, kjer bi ga moral pisatelj osvetliti kot takšnega, zakaj proti koncu knjige govore zanj že njegova dejanja tako močno, da je njegov lik viden tudi v goli reportaži. Psihološko si je mogoče to dejstvo razložiti tako, da je Justin pisateljeva najbolj osebna stvaritev, da mu je namreč junak, kljub temu, da je ujel njegov glavni obris, toliko preveč simpatičen, da mu je nemogoče biti docela pravičen. Sicer bi pisatelj ne prepeval obenem z Justinom ginljivih litanij vlačugi Kristinci; prav tako bi ga bil pisatelj tudi ostreje osvetil, kadar ga vidi prepisovati ljubezenska pisma iz nemškega romana »Liebe zwischen den Felsen«; prav tako bi tudi Zofke ne zmerjal venomer s cipo (ker je po avtorjevem mnenju tudi cipa človek; primer: Kristina), zlasti, ker trobi ta cipa Justinu bridko resnico. Ta nejasni odnos do glavnega junaka je najvidnejša hiba vsega dela, dasi je Justin, kar vnovič ponavljam, najizrazitejši lik v vsem skupku oseb. S Kristino je kajpak še slabše, o avtorjevih hvalnicah njeni angelski naturi sem povedal že preveč. Tu je jasno razvidno, da avtorjev pogled na življenje ni bil svoboden, marveč zastrt z debelo čuvstveno tančico. V življenju (ki ga Seliškar po načinu nekaterih »proletarskih« pisateljev naziva »življenjsko življenje«) ni ne peklensčkov ne angelov, življenje ne pozna ne bele ne črne barve, peklensčki in angeli nastopajo le še v pravljičah, to je osnovna moralna abeceda vsakega človeka, ki prime pero v roke, vsaj biti bi moralo tako. Za tem grmom tiči tudi zajec, ki mu je ime »umetniška objektivnost«, »stvarnost«, »odkritost«, »pravičnost« in tako naprej. Značilen za nivo slovenske pisateljske kulture bolj kakor za pisatelja »Nasedlega broda« je uprav ta nenadni pojav Kristine kot angela, ko se je vendar že za Ciglerjevih povesti bila srdita borba zoper Hudobnega Mihca in Dobrega Janezka v literaturi vse do umotvorov proletarske umetnosti, ki ni proletarska, in kjer nastopajo Hudobni Šefi in Dobre Tipkarice — pri »Nasedlemu brodu« šolski primer, kako more pisateljska nezavednost izpodkopati dobro, zanimivo, tvorno osnovo dela, ki bi v nasprotnem primeru lahko zraslo v veliko družabno kritično sliko polpreteklosti.

Prav zaradi te pisateljske nezavednosti, zaradi nejasne idejne analize marsikatere odločilne podrobnosti, zaradi očitne zaljubljenosti v svoje junake se nekateri pomembni momenti v knjigi ne razjasnijo. Kdo je recimo zakrivil Justinov padec? On sam ne, vsaj po avtorjevem mnenju ne, zakaj avor pravi, da Justin »ni značaj«, ker »takemu je življenje lahko, gre in pade, kakor je zapisano v njem samem!« Vojna? Gotovo, vojna je stopnjevala njegove nagone in zmanjšala njegovo voljo, ki je bila zmerom blizu nule — ali Justin bi s svojo malomeščansko, leno, pasivno miselnostjo lahko prav tako končal kot paralitik in alkoholik, saj ga vidimo pred vojno v oštariji in v bordelu in Kristinci celo zadeklamira pesmico, v kateri ji pravi, da je »ženska, po kateri je hrepenel, da je »steber, ob katerega bo naslonil svoje novo življenje, da je sladkost in omama« in tako naprej; zakaj je treba tedaj tej sentimentalni šlevi vojne, da ga požro sifilitični bacili? Tu bi morala pisateljska roka seči suvereno v ta kaos nesmiselnih in nasprotujočih si reči in z vladarsko pravico svoje umetniške

in moralne sile napraviti zmedi konec in izreči sodbo. Zakaj Justin je vreden obsodbe tudi brez vojne in sifilisa, zakaj kot ono, kar bi moral biti (član človeške družbe), ne bi bil menda nikdar dokazal svoje eksistenčne pravice. Kaj pa naj bi nastalo iz Justina Zeleznika, če ne bi bil postal baš vojni dobičkar, vlačugar in paralizirani? Najbrže Hišni Posestnik, ki svoje stranke točno prvega v mesecu poterja za zaostalo najemnino; ali pa Hudobni Šef, ki pošiljuje Dobre Tipkarice; ali pa Hauptmann Leschnigg, ki gladko zataji svojo narodnost in hruli vojake zato, ker je višji od njih in je to njegova osebna zabava, posebno, če prihaja iz tople postelje na kasarniško dvorišče, kjer je mrz. Skratka, bil bi vsekakor eden izmed gnilih stebrov malomeščanstva, ki jih je treba porušiti, ali pa vsaj natanko in brez strahu preizkusiti njihovo nosilnost in materijelno vrednost. Tu ne pomaga vtakniti glavo v pesek in zatuliti: Vojna! Tu mora pisatelj kot bog oče svojega ustvarjenega sveta ločiti vernike v ovce in kozle in to pravično in ne tako, kakor bi hotelo njegovo zasebno nagnjenje.

Iz navedenih vzrokov se kajpak glavni namen avtorjevega stremljenja ni mogel posrečiti in pred nami stoji delo, ki je ostalo pri zasnutku. Pri svoji psihološki naivnosti in nedoslednosti, pri miselni nejasnosti odločilnih momentov, kjer bi morala brezobzirna analiza razkrojiti gnile elemente malomeščanske družbe v sestavne atome, pri ljubezenskih prizorih, kjer ljubimci deklamirajo v zrak, namesto da bi se resnično ljubili, ne more namreč biti delo kljub nadarjenemu zasnutku, spretni izpeljavi fabule in resnični, močni umetnosti v nekaterih poglavjih — socijalni roman, roman sploh ali epična kronika ali karkoli, kar bi imelo trajno umetniško in človeško pomembnost, najmanj pa more biti takšno delo dejanje družabne kritike, kakor je hotelo biti po svoji zasnovi.

Filip Kalan

R A Z N O

ALI VESTE

da je na razstavi kolonijalne umetnosti v Tripolisu konec 1932 dobil veliko diplomu za svoje kolonijalne motive tudi goriški slikar Tullio Crali (Kralj), ki ne le da ni nikdar bil v kolonijah, marveč se tudi iz Gorice ni nikamor ganil.

da je Mussolini napisal življenjepis svojega brata Arnalda z naslovom »Vita di Arnaldo« (Življenje Arnaldovo) in da je ves denar, ki ga bo dobil za honorar, namenil milanskim organizacijam za podporo brezposelnim. Do zdaj je poslal prvi obrok v znesku 50.000 lir.

da je prva izdaja glasovitega romana »Lady Chatterley's Lover« (Ljubimec lady Chatterleyeve), ki ga je napisal D. H. Lawrence in v katerem s prosto in brezkompromisno odkritosrčnostjo in možatostjo piše tudi o tistih plateh in podrobnostih erotičnega življenja, čez katere so dosedaj še vsi »moralni« pisatelji iz bolj ali manj vzvišenih razlogov spuščali zastor, izšla v Firencah 1928 in da so večino izvodov zaplenile angleške in ameriške carinarnice, ki so tako vršile vlogo najvišjega moralnega čuvarja anglosaksonskega sveta. Roman je preveden na več svetovnih jezikov in je samo francoski prevod doživel okoli 200 izdaj.

da je lastniku ugledne nemške založbe Cassirer, Brunu Cassirerju pisal za 60. rojstni dan voščilno pismo drugi veliki in ugledni založnik Ernst Rowohlt, kar je vsekakor ne le zanimivo, ampak tudi lepo, če pomislimo, da se je to zgodilo med konkurenti. To bi ne bilo mogoče niti marsikje drugje, kaj šele pri nas. V tistem pismu stoje tudi besede: »Dovršili ste osebno založniško delo harmonične sklenje-

nosti. Kdaj bo prišel čas, ko bo mogoče zopet ustvariti podobno zgradbo?« Med konkurenti ni najmanjše ozkosti in bojazni ne zaradi sedanje ne zaradi bodoče konkurence.

da je v Moskvi izšel prvi zvezek »akademskega« izdanja spisov pesnika Maja-kovskega, »bobnarja revolucije«, ki se je lansko leto ustrelil.

da bi se vzorec za življenjski roman ogromne večine ljudi prav preprosto dal sestaviti iz desetih ali dvanajstih časopisnih oglasov, n. pr.

Rojstva. Ernest Alexander Pillier, inženjer, in Marisa Quittard imata prijetno dolžnost naznaniti, da se jima je rodila hčerka Marinetta.

Paris, 268, rue Légendre 18. marca 19...

Službo dobe. Išče se pestunja z dobrimi spričevali, ki zna šivati in ima rada otroke. Predstaviti se samo z resnimi dokumenti pri Pillier, 268, Rue Légendre.

Službo dobe. Išče se za desetletno deklico angleška učiteljica, po možnosti z maturo, ki pozna tudi kaj glasbe. Pozimi v Parizu, poleti pri morju ali v hribih. Pisati na Pillier, 312, Bld. Malesherbes.

Stanovanja. Išče se ljubka vila na normandski obali z razgledom na morje, kopalnišče, plin, elektrika, štiri sobe, salon, kuhinja, po možnosti vrt. S posredovalci se ne pogaja. Ponudbe na M. Pillier, 312, Bld. Malesherbes.

Osmrtnice. Vdova Pillier-Quittard in hči Marinetta v globoki žalosti javljata kruto in prezgodnjo izgubo nadvse dobrega, blagega nepozabnega soproga odn. očeta, g. Ernesta Alexandra Pillierja, ki je zatisnil svoje trudne oči 15. nov. 19... v cvetu moške dobe.

Paris, 168, Rue Ste. Anne.

Sobe. Mirna rodbina odda resni, solidni osebi majhno sobo z razgledom na dvorišče, svetlo in zračno, ev. tudi s hrano.

Paris, 168, Rue Ste. Anne.

Ugodna prilika. Prodam moški kožuh iz astrahana, tri promenadne obleke, frak, smoking, šest parov moških čevljev, ameriški pisalnik, omaro za knjige, moško kolo, fotografski aparat, vse v najboljšem stanju in dobro ohranjeno. Vprašati 168, Rue Ste. Anne.

Pouk. Vdova Pillier-Quittard daje lekcije iz glasbe in petja pri sebi ali pride na stanovanje. Zmerne cene. Obrniti se na 168, Rue Ste. Anne.

* * *

Gospodična Marinetta Pillier, diplomirana filozofka, daje lekcije iz angleščine in španščine. Najboljša izgovarjava. Vprašati 168, Rue Ste. Anne.

Osmrtnica. Gospodična Marinetta Pillier, diplomirana filozofka, z žalostjo obvešča vse znance in prijatelje o bridki izgubi ljubljene matere, vdove Pillier-Quittardove, ki je 6. oktobra 19... mirno v Gospodu zaspala v petdesetem letu. Posebna obvestila se ne bodo pošiljala.

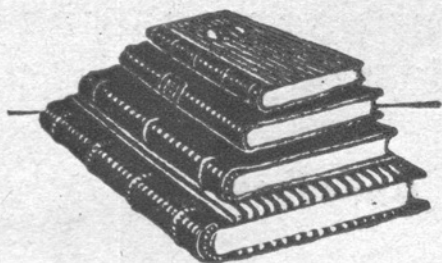
Službe iščejo. Gospodična, diplomirana filozofka, ki dovršeno govori angleško in špansko, išče mesto prodajalke ali tipkarice. Skromne zahteve! Ponudbe na M. P. Q. poste restante.

Ugodna prilika. Proda se par uhanov z zafirji in briljanti, zlata ženska ura, prstan s smaragdom in briljanti. Vprašati: 168, Rue Ste. Anne.

Službe iščejo. Gospodična, blond, zelo lepa, krasne postave, neoporečne noge, elegantnega nastopa, izobražena in fina, bi se znala temu primerno izkazati hvaležno napram velikodušnemu gospodu, ki bi ji bil voljan posoditi 3000 frankov. Odgovarja samo na podpisana pisma. M. P. Q., poste restante.

da je...

Nabral Mirko Javornik

Salda-konte — Štrace
Journale — Šolske
zvezke — Mape —
Odjemalne knjižice
Risalne bloke itd.

nudi po izredno ugodnih cenah

Knjigoveznica

Jugoslovanske tiskarne

v Ljubljani

Kopitarjeva ulica 6

II. nadstropje

Pravkar je izšla v samozaložbi
pisatelja knjiga

Andrej Gabršček

Goriški Slovenci

I. del: 1840—1900

To je prvo delo o bojih in uspehih goriških Slovencev v minulem stoletju. Neustrašni borec za pravice našega naroda, Andrej Gabršček, nam je podal v tej knjigi kot živahen pripovednik kritično sliko o našem goriškem ljudstvu, narodnem vodstvu in njegovem delovanju pod avstrijskim gospodstvom in italijanskim sosedstvom

Knjiga obsega 600 strani, je natisnjena na finem brezlesnem papirju ter vezana v platno z zlatim natiskom

Cena knjigi je Din 120.-

Naroča se pri avtorju A. Gabrščku v Ljubljani, Igriška ulica št. 3, desno, stopnišče III., ali pa v

tiskarni Merkur, Ljubljana, Gregorčičeva 23